

Högskoleprovet[©]

Svarshäfte nr.

BLOCK 1

DELPROV 2

ORD e

Anvisningar

Provet innehåller 40 uppgifter

Varje uppgift inleds med ett ord i fetstil. Under detta finns fem svarsförslag. Välj det svarsförslag som **bäst** motsvarar innebörden av det fetstilta ordet. Endast ett svarsförslag är rätt.

Övningsexempel 1

förslå

- A stå ut
- B klara av
- C bli över
- D hjälpa upp
- E räcka till

Förslå betyder ungefär samma sak som *räcka till*. Rätt svar är alltså **E**.

Övningsexempel 2

mjärde

- A kartställ
- B fiskeredskap
- C utställningsskåp
- D skjutvapen
- E vägbeläggning

En *mjärde* är ett slags *fiskeredskap*. Rätt svar är alltså **B**.

Alla svar ska föras in i svarshäftet. Det ska ske **inom** provtiden.

MARKERA TYDLIGT!

Om du inte kan lösa en uppgift, försök då att bedöma vilket svarsförslag som verkar mest rimligt.

Du får inget poängavdrag om du svarar fel.

På nästa sida börjar provet som innehåller **40 uppgifter**.

PROVTID: 15 minuter

BÖRJA INTE MED PROVET FÖRRÄN PROVLEDAREN SÄGER TILL!

1. **instruktiv**

- A påträngande
- B regelbunden
- C upplysande
- D otillräcklig
- E nyskapande

2. **enervera**

- A skrämma
- B avslöja
- C lugna
- D pådriva
- E irritera

3. **ampel**

- A kapsel med läkemedel
- B prydnadsfontän
- C hängskål för växt
- D taktmätare
- E ledstång vid trappa

4. **i lönnedom**

- A i vredesmod
- B i all hast
- C i hemlighet
- D i onödan
- E i väntan på

5. **tiara**

- A liljeväxt
- B fågelsnara
- C kristallvas
- D påvekrona
- E färgämne

6. **tukta**

- A fängsla
- B lyda
- C avkräva
- D hota
- E straffa

7. **liderlig**

- A sjukligt misstänksam
- B löjligt noggrann
- C överdrivet sparsam
- D tillgjort artig
- E erotiskt utsvävande

8. **manifestera**

- A lägga åt sidan
- B överse med
- C ge uttryck åt
- D hålla tillbaka
- E smussla med

9. **pomologi**

- A läran om fruktodling
- B tron på många gudar
- C skräplitteratur
- D populärvetenskap
- E läran om utdöda kulturer

10. **regress**

- A avslutning
- B förnyelse
- C återförening
- D omvandling
- E tillbakagång

11. **rustik**

- A gammal och trasig
- B välkänd och pålitlig
- C kraftig och hållbar
- D mörk och dyster
- E ny och annorlunda

12. **approximera**

- A ungefärligen beräkna
- B praktiskt tillämpa
- C förminska
- D göra en modell
- E bestämma avståndet till

13. **curriculum vitae**

- A ordningsföreskrift
- B undervisningsschema
- C bruksanvisning
- D levnadsbeskrivning
- E jubileumstal

14. **prejudikat**

- A förutfattad mening
- B lagförslag
- C praktisk åtgärd
- D besparingskrav
- E normbildande beslut

15. **till yttermera visso**

- A fastän
- B tvärtom
- C slutligen
- D dessutom
- E händelsevis

16. **belamrad**

- A undanskymd
- B hänförd
- C överhopad
- D motiverad
- E utrustad

17. **smäda**

- A lida
- B svika
- C skryta
- D håna
- E fjäska

18. **understatement**

- A obegripligt uttalande
- B försiktigt uttryck
- C motvilligt erkännande
- D fräckt påstående
- E nedsättande benämning

19. **fallera**

- A slå fel
- B bli svag
- C låta bli
- D ta om
- E resa upp

20. **ametist**

- A spåman
- B alpblomma
- C ädelsten
- D blodpropp
- E gudsförnekare

21. **slå in öppna dörrar**

- A alltid vara välkommen
- B söka förgäves
- C visa förakt för svaghet
- D komma objuden
- E bevisa något självklart

22. **asketisk**

- A troende
- B känslokall
- C avhållsam
- D tvärsäker
- E noggrann

23. **tabloid**

- A skinnkrage på kavaj
- B tidningsformat
- C stol utan ryggstöd
- D tallriksunderlägg
- E tavla utan ram

24. **kult**

- A avvikelse
- B minne
- C gåta
- D dyrkan
- E höjdpunkt

25. **kreera**

- A vecka
- B ordna
- C spräcka
- D skapa
- E färga

26. **fanflykt**

- A svek
- B underkastelse
- C inbillning
- D hänförelse
- E trots

27. **torso**

- A plötslig och häftig virvelstorm
- B formförändring till följd av vridning
- C fanfar som spelas till hyllning
- D staty utan huvud, armar och ben
- E muskulös och ståtlig mansperson

28. **hjärtnupen**

- A lätttrörd
- B sorgsen
- C sårad
- D rädd
- E okänslig

29. **atrium**

- A bildstod
- B uterum
- C vindskupa
- D havssalt
- E guldkista

30. **biennal**

- A rättegång mot krigsförbrytare
- B dubbelbröllop
- C tävling i modern dans
- D världskyrkomöte
- E utställning vartannat år

31. **kollra bort**

- A strunta i
- B göra förvirrad
- C råka glömma
- D bortse ifrån
- E sortera ut

32. **prematur**

- A förstklassig
- B för tidigt född
- C förstfödd
- D för långt gången
- E förhistorisk

33. **dragé**

- A tablett
- B smycke
- C biljett
- D kaka
- E sylt

34. **nojsa**

- A skämta
- B viska
- C tjata
- D klaga
- E skvallra

35. **menageri**

- A evighetsmaskin
- B samling av levande djur
- C cirkussällskap
- D ledning för bolag
- E trädgårdsanläggning

36. **comme-il-faut**

- A utan jämförelse
- B i all välmening
- C under all kritik
- D som det bör vara
- E över all förväntan

37. **semiotik**

- A skönskrift
- B vetenskapen om åldrandet
- C konstgjord befruktning
- D läran om teckensystem
- E textilt teknik

38. **tradera**

- A medvetet utelämna
- B djupt beklaga
- C offentligt förneka
- D muntligt överföra
- E starkt betona

39. **vivel**

- A verktyg
- B fordon
- C klädesplagg
- D växt
- E insekt

40. **mörkertal**

- A antal personer som anonymt besvarat ett frågeformulär
- B skillnad mellan statistiskt redovisat antal och verkligt antal
- C hemliga uppgifter som har läckt ut till pressen
- D felaktiga sifferuppgifter som har publicerats för att vilseleda
- E statistiska värden som medvetet har under- eller överskattats

PROVET ÄR SLUT. OM DU HAR TID ÖVER, GÅ TILLBAKA OCH KONTROLLERA DINA SVAR.

Högskoleprovet[©]

Svarshäfte nr.

BLOCK 4

DELPROV 7

LÄS I

Anvisningar

Provet innehåller 20 uppgifter

Provet består av fem texter från olika ämnesområden. Texten är skriven av olika författare och är ibland bearbetade för att passa in i provet.

Till varje text hör fyra uppgifter. Varje uppgift består av en fråga med fyra svarsförslag. Ett av dessa är rätt.

Ibland kan du klart se att ett av svarsförslagen är rätt och de andra fel. Ibland verkar först flera svar mer eller mindre rimliga. Då måste du, genom att jämföra de olika svarsförslagen, välja ut det som med stöd av texten **bäst** besvarar frågan.

Observera att du ska lösa uppgifterna med ledning av den information som ges i respektive text.

Alla svar ska föras in i svarshäftet. Det ska ske **inom** provtiden.

MARKERA TYDLIGT!

Om du inte kan lösa en uppgift, försök då att bedöma vilket svarsförslag som verkar mest rimligt. Du får inget poängavdrag om du svarar fel.

På nästa sida börjar provet som innehåller **5 texter** och **20 uppgifter**.

PROVTID: 50 minuter

BÖRJA INTE MED PROVET FÖRRÄN PROVLEDAREN SÄGER TILL!

Tillstånd har inhämtats att publicera det upphovsrättsligt skyddade material som ingår i detta prov.

SKOLTIDENS MAK

Att gå i skolan är fullkomligt normalt. Förmodligen är det ett av skälen till att utbildningsforskningen sällan frågar vad det betyder att varje person i vårt samhälle tvingas tillbringa nio år i den obligatoriska skolan. Betydligt vanligare är det att fråga vad, hur och varför eleverna lär sig i skolan. Intresset är helt enkelt större för skoltidens innehåll än för skoltiden som sådan. Skoltidens makt bestäms alltså i allmänhet med referens till innehållet i det eleverna lär sig i skolan, men kan också referera till det faktum att alla går i skolan och att det, helt oberoende av innehåll, får konsekvenser för samhällets och individernas tid.

När frågan om betydelsen av allas obligatoriska skolgång någon gång ställs, görs det i drastiska termer, som när den finländske hjärnforskaren Matti Bergström ifrågasätter skoltvånget och förespråkar en reform som "skulle befria barnet, den sista slaven". Det förefaller nämligen som om skoltvånget inte kan diskuteras utan att man samtidigt förespråkar dess avskaffande. Detta kan bero på att skoltvånget – eller skolplikten som det inte helt korrekt kallas – framstår som en förmodern kvarleva som börjar vantrivas i det moderna så snart vi börjar reflektera över det.

I denna artikel gör jag mig inte till tolk för vare sig den ena eller andra skol- eller samhällsmoderniseringen utan försöker helt enkelt belysa hur skolorbliktoriet organiserar, strukturerar och ordnar tiden – såväl den sociala som den individuella. Syftet med artikeln är helt enkelt att rikta intresset mot själva skoltiden, i synnerhet dess bidrag till elevernas tidsvanemönster och dess samhälleliga konsekvenser.

Skolan ger eleverna en viss tidsstruktur under skoltiden. Oberoende av vilken tidsstruktur de nybörjande eleverna bär med sig, behandlas de lika när de börjar skolan och påtvingas samma tidsorganisation. Eller rättare sagt, skolan förutsätter att elevernas vardagsliv redan före skolan är organiserat på ett visst sätt, som till exempel innebär att man sover på natten för att kunna vara vaken kl. 8 när skolan börjar. Skolan bidrar därigenom till uppkomsten av ett gemensamt tidsmässigt vanemönster bland eleverna (men också bland föräldrarna).

En del av det temporala vanemönster som utbildas i skolan hänför sig förmodligen till den dolda läroplanen, eftersom det rör sig om lärdomar som inte regleras av den officiella läroplanen. I Donald Broadys redogörelse för Philip Jacksons klassrumsstudier, vilka låg till grund för begreppet den dolda läroplanen, poängteras att "konsten att vänta" är ett mycket viktigt inslag i den dolda läroplanen, men också: "Att ständigt bli avbruten i arbetet. Att göra saker man inte är intresserad av eller ser någon mening med. Själva lektionssystemet, fyrtiominutersterrorn, gör att man börjar innan man vet riktigt varför och slutar innan man är färdig. Att strunta i kamraterna runtomkring. Inbördes hjälp är fusk. Att underkasta sig makt." Jacksons slutsats av detta var att den dolda läroplanen handlade om att lära eleverna tålmod: "Utan den här förmågan skulle livet bli miserabelt för dem som måste tillbringa sin tid i våra fängelser, våra fabriker, våra kontor och våra skolor." (Det vore befogat att också nämna det militära i sammanhanget, eftersom alla som tillbringat ett knappt eller drygt år där, vet att väntan var en frekvent aktivitet och en ovärderlig kompetens.)

Begreppet "den dolda läroplanen" refererar, åtminstone i Jacksons tappning, till olika aspekter av tid. Att vänta är självfallet en sådan, att ständigt bli avbruten är en annan, och det som Broady benämner "fyrtiominutersterrorn" ytterligare en. Jacksons referens till den nödvändiga tålmodigheten i olika organisationer kan förstås i termer av social tillgänglighet. En

aspekt av att vara underordnad i en organisation är att i princip alltid vara socialt tillgänglig för organisationens överordnade. Ständig social tillgänglighet är helt enkelt ett sätt att samordna en viss typ av maktrelationer. Priset som den underordnade får betala för denna ganska ineffektiva samordning är väntandet.

I det perspektivet är den dolda läroplanen inte ett drag som vi finner enbart i skolan, utan i alla organisationer och organisatoriska sammanhang där få leder, styr eller behandlar många. I organisationer där ett fåtal leder en massa är den dolda läroplanen i Jacksons betydelse alltid åtminstone en latent funktion – det vill säga en funktion som varken är avsedd eller känd men som bidrar till systemets upprätthållande – och ibland en manifest funktion – det vill säga en funktion som på ett avsett och känt sätt bidrar till systemets upprätthållande.

Att införliva skolans temporala vanemönster innebär förvisso att lära sig att vänta, men det innebär också att lära sig en viss dygnsrytm, en viss tidshushållning, att det är skillnad mellan form och innehåll i synnerhet när det gäller skolämnen, att lära sig att disciplinera sin spontanitet och lära sig att hantera skillnaden mellan privat och offentlig tid.

Det förhållandet att alla barn och ungdomar börjar i skolan när de är 6–7 år och kvarhålls där tills de är 15–16 år påverkar på ett mycket grundläggande plan deras handlande eller hindrar dem snarare från att handla på andra sätt än att gå i skola. Att tvingas gå i skola under en speciellt anvisad tidsrymd i livet får inte endast en konsekvens i nuet – förvaringen – utan också en konsekvens på längre sikt – tidtabellen, som reglerar ordningsföljden mellan livets aktiviteter. Här bör man kanske också lägga märke till att tidtabellsproduktionen inte är avhängig av att merparten barn och ungdomar går i den statlig-kommunala grundskolan, utan att de över huvud taget går i skola. Även om de fullgör skolplikt i alternativ skola eller genom undervisning i hemmet eller på annat sätt, *tar aktiviteten ändå tid av deras liv*. Även om någon under alternativa former kan fullgöra sin skolplikt på väsentligen kortare tid än de nio åren, vilket inte är särskilt osannolikt, har samhället i övrigt inrättats med utgångspunkt i att den obligatoriska skolgången förbrukar nio år av alla individers liv. Tidtabellen är således en konsekvens av skolorbliktoriet och dess förväntade tidsförbrukning snarare än av det organisatoriska sammanhang i vilket skolgången fullgörs.

Att årskullar om i runda tal 100 000 personer anvisas skolförvaring i nio år, och att närmare en miljon barn och ungdomar samtidigt befinner sig i skolan, får emellertid inte endast konsekvenser för den enskilde, utan också för samhället. Om många individer påtvingas en viss tidtabell i sina liv, uppstår också en social tidtabell med ett speciellt utseende. Det skapas med andra ord en viss rytm – en speciell temporal ordning – i samhällslivet. Konkret innebär denna ordning att barnet måste sluta på dagis eller sluta vara hemma när hon börjar skolan, hon kan inte ha arbete som sin huvudsakliga sysselsättning förrän skolpliktsåldern är förbi, kan formellt inte tillbringa en stor del av sin tid någon annanstans än i skolan.

Den rytm som skolan ger upphov till i det sociala livet ökar i vissa avseenden planer- och administrerbarheten av stora individkohorter. Den obligatoriska skolgången innebär att jag i dag kan uttala mig med mycket stor precision om hur många individer som kommer att sluta skolan om tio år, hur många som sannolikt kommer att gå vidare till gymnasiet, senare till högre utbildning och arbetsmarknad – allt under förutsättning att jag vet hur många barn som fötts ett visst årtal. Här är det inte endast själva antalet individer som har betydelse utan framför allt den

temporala samordningen av individuella karriärer. Att jag i dag kan säga att X antal människor lämnar skolan om till exempel fem år och i efterhand finna att förutsägelsen hade mycket stor precision, beror inte på att jag är ett orakel utan på skoltidens makt.

I de statliga samhällsadministratörernas perspektiv framstår självfallet en fastställd skoltidsrymd som ett planeringsinstrument. När till exempel den förra socialdemokratiska regeringen genomförde frivillig skolstart för sexåringar motiverades detta bland annat med att det fanns fördelar, ur exempelvis ett ungdomsarbetslöshetsperspektiv, med att splittra den kohort som lämnar grundskolan. Det går alltså att tänka skolgångens förvarandeaspekt inom ramen för ett nationalekonomiskt, inte

primärt utbildningspolitiskt, perspektiv.

Tidtabellen ger en viss tidsstruktur åt samhällslivet och gör därmed individflödena mellan bland annat familj, barnomsorg, skola, högre utbildning och arbetsmarknad kalkylerbara. Då skolobligatoriet gör tidtabellen tvingande för alla under en viss period i deras liv, lämnar skoltidens makt ett viktigt bidrag till tidtabellens upprättande. Skolobligatoriet skapar naturligtvis inte identiska individuella tidtabeller, men ger ett visst mönster åt dem. När detta blir gällande för praktiskt taget alla barn och ungdomar skapas en normaltiddatabell för det individuella livet, vilken reglerar rytmen i det samhälleliga livet.

Anders Persson

Uppgifter till texten SKOLTIDENS MAK

1. Vad syftar begreppet "den dolda läroplanen" på?

- A De personliga åsikter som den enskilda läraren förmedlar utöver den officiella läroplanen.
- B De oskrivna regler som överförs till eleverna vid sidan av den officiella läroplanen.
- C Den skol- eller arbetstid som inte omfattas av den officiella läroplanen.
- D Det inflytande som krafter utanför skolans värld utövar på den officiella läroplanen.

2. Vad vill författaren visa med exemplet frivillig skolstart för sexåringar?

- A Att de barn och ungdomar som vistas i skolan är en politiskt viktig grupp.
- B Att skolans organisation i ökad utsträckning blivit föremål för besparingar.
- C Att förhållandena i skolan inte enbart dikteras av utbildningspolitiska hänsyn.
- D Att denna reform syftade till att öka skoltidens makt.

3. Vilken av följande effekter har den dolda läroplanen i skolan och liknande organisationer, enligt de rön textförfattaren refererar?

- A Att det gemensamma vanemönstret sätts ur spel.
- B Att en individuell tidsanvändning möjliggörs.
- C Att tidigare osynliga förhållanden förs upp till ytan.
- D Att genomgripande förändringar motverkas.

4. I texten diskuteras uppkomsten av "tidtabellen" som en följd av framför allt två faktorer. Vilka?

- A Det stora antalet skolelever och bristen på tid.
- B Det tidsmässiga vanemönstret och skolans hierarkiska organisation.
- C Skolelevernas underordnade ställning och sociala tillgänglighet.
- D Skolplikten och skolgångens förutbestämda omfattning.

NEUROPSYKOLOGIS GRUNDER

Det är kanske ingen tillfällighet att ännu en av de klassiska böckerna inom det neuropsykologiska området nu kommit i en ny upplaga. Området befinner sig i snabb utveckling och efterfrågan på neuropsykologiska utredningar och kompetens på området ökar. Många svenska neuropsykologer har säkert fått sina grundläggande kunskaper genom de tidigare upplagorna av Kolb & Whishaws *Fundamentals of Human Neuropsychology*, som sedan första upplagan 1980 använts som lärobok vid otaliga kurser inom och utanför universiteten. När författarna nu omarbetat boken i grunden för den fjärde upplagan finns det skäl att uppmärksamma detta. I stället för att som vid de föregående nyutgåvorna utvidga texten, har man denna gång valt att begränsa omfånget och koncentrera framställningen! Hela kapitel har lyfts ut, och de som är kvar har kondenserats så att det fundamentala lyfts fram. Dessutom betonar framställningen de processer och mekanismer där kontrollerade studier både på djur och människa gett likartade resultat, och påpekar noggrant när resultat tolkats spekulativt eller där det finns oklarheter. Självklart redovisas också de allra senaste rönen på olika områden, och allt integreras med klassiska studier och formuleringar av problem på ett påfallande försiktigt, närmast konservativt sätt, där man ständigt framhåller hur mycket som återstår att ta reda på.

I allt samverkar detta till att göra boken mycket användbar både för nybörjaren och för den som redan tillägnat sig innehållet i de tidigare upplagorna.

I den fjärde upplagan har boken delats in i fyra delar, där del två och tre innehåller det väsentligaste för till exempel en grundläggande kurs i neuropsykologi.

Kapitlen är likartat strukturerade vilket avsevärt ökar tillgängligheten. Till exempel avslutas varje kapitel med en sammanfattning, där väsentliga punkter lyfts fram ännu en gång. Efter varje kapitel finns också en föredömligt koncentrerad referenslista, så att den intresserade själv kan gå vidare. Däremot tyngs inte själva texten av omfattande referenser eller noter. Istället är väsentliga arbeten refererade på ett sådant sätt att de lätt kan identifieras.

I del tre har man sedan valt att i särskilda kapitel diskutera högre funktioner som till exempel minne, språk och emotionella processer. Särskilt det sistnämnda kapitlet är intressant, eftersom det är ett område som i den klassiska neuropsykologin varit lite styvmoderligt behandlat. I kapitlet om uppmärksamhet finns ett avsnitt om medvetande som ytterligare belyser hur modern neuropsykologi kan skapa förståelse kring de mest mänskliga och komplexa av hjärnans funktioner.

Författarna diskuterar sig utifrån olika modeller för medvetande fram till en uppfattning som de sammanfattar i några skenbart enkla punkter: de processer som utgör medvetandet görs möjliga genom 1) hjärnans spontana aktivitet, 2) ett system som gör det möjligt för individen att handla i rummet, 3) ett system som tillåter handlingar i relation till objekt, 4) ett system som understödjer språket, samt 5) att funktioner är fördelade mellan hemisfärerna. Medvetandet sägs sedan vara nödvändigt för att skilja mellan verkliga och mentala rörelser, verkliga och mentala objekt och pågående händelser från minnen, vilket innebär att det är grunden för konstruktionen av det vi kallar verklighet.

I den fjärde och avslutande delen gör författarna en genomgång av de vanliga neurologiska och psykiatriska tillstånden där neuropsykologiska undersökningar kan tillföra mycket. Ett särskilt kapitel ägnas inlärningsstörningar och historien bakom de

väsentliga begreppen på området. Bland annat diskuteras de olika modeller för diagnostisering och behandling som förekommer. Det är positivt att även andra typer av inlärnings- och beteendestörningar hos barn och ungdomar tas upp, och att författarna också diskuterar effekterna i vuxen ålder av en uppväxt präglad av olika grad av sådana svårigheter.

Avsnitten om neurologiska sjukdomar och skador och avsnitten om psykiatriska tillstånd är ganska kortfattade och koncentrerade på de fysiologiska och andra processer man vet något om. Knappast något sägs om de neuropsykologiska effekterna. Möjligen är tanken att läsaren ska kunna dra egna slutsatser utifrån de tidigare kapitlen, till exempel vilka effekter patienter med traumatiska skador kan uppleva då deras frontal- och temporallober utsatts för det våld som en trafikolycka innebär. I annat sammanhang kallar man till och med dessa skador för en "tyst epidemi", som inte alls får den uppmärksamhet, behandling och rehabilitering som behövs.

Å andra sidan finns kapitlet om neuropsykologiska utredningar kvar som avslutning på hela boken. I detta sammanfattas historiken bakom neuropsykologiska bedömningar och neuropsykologiska test, men där diskuteras också fördelar och nackdelar med de olika sätt att närma sig uppgiften som fortfarande är i bruk. Författarna anmärker i en bisats att de mest användbara metoderna för dagens frågeställningar inte kan läras ut under några dagars workshop, utan fordrar betydligt mera djupgående teoretiska kunskaper och kliniska erfarenheter.

Avslutningsvis noterar man att utvecklingen av allt mer sofistikerade metoder att avbilda hjärnan inte gör neuropsykologiska utredningar överflödiga. Tvärtom är det fortfarande så att det mest känsliga instrumentet för att avgöra om hjärnans funktioner är intakta eller ej är just en bedömning av beteendet.

I det sammanhanget pekar man också på de behov som sådana utredningar och bedömningar kan fylla i planerandet av rehabiliteringsverksamhet och i utvärderingen av olika slags behandlingar och i forskning.

Ett speciellt kapitel ägnas olika faktorer som är verksamma vid återvinnandet av funktioner som störts av skada eller sjukdom. Detta ägnas nästan helt åt olika mer eller mindre "spontana" fysiologiska processer, medan endast en sida handlar om rehabilitering och kognitiv träning. Kanske beror detta på författarnas uttalande inriktning på kunskaper som befästs i välkontrollerade studier, vilket ju som bekant är något som de flesta rehabiliteringsmetoder och program lider akut brist på. Det som finns i avsnittet är dock helt korrekt och sammanfattar området på ett bra sätt.

Det är, som framgått, relativt stora förändringar som gjorts i bokens uppläggning och innehåll. De flesta är ägnade att göra materialet mera tillgängligt för de allt större grupper som nu önskar grundläggande kunskaper i neuropsykologi. Det innebär att boken blivit ännu mera användbar som kursbok, eftersom en stor del av arbetet för lärare och kursledare tidigare har varit att välja vilka delar som ska ingå i en given kurs. Även för andra läsare gör detta boken mera tilltalande, då de uppgifter man för tillfället efterfrågar inte behöver extraheras ur riktigt lika stora textmassor.

Sammanfattningsvis är det således endast några få invändningar man kan rikta mot bokens uppläggning och innehåll. Den fyller fortfarande sin plats som en av de grundläggande böckerna på ett snabbt expanderande område.

Uppgifter till texten

NEUROPSYKOLOGINS GRUNDER

5. Vad är recensentens uppfattning om hänvisningarna till andra neuropsykologiska verk i fjärde upplagan av *Fundamentals of Human Neuropsychology*?

- A De borde ha bakats in i själva texten.
- B De är lätta att tillägna sig.
- C De borde ha utökats ytterligare.
- D De är en förutsättning för förståelsen av boken.

6. Hur framställs neuropsykologin i texten?

- A Som ett utforskat område där forskningen än så länge trevar sig fram.
- B Som ett mer och mer ifrågasatt och omdiskuterat forskningsfält.
- C Som ett kunskapsområde präglat av tillväxt och ökad efterfrågan.
- D Som en klassisk disciplin i starkt behov av omorientering och nytänkande.

7. Recensenten framhåller ett tidigare tämligen åsidosatt område inom neuropsykologin vilket redovisas i nya upplagan av Kolbs och Whishaws bok. Vilket område avses?

- A Följdverkningar av traumatiska skador.
- B Processer som har med medvetandet att göra.
- C Följdverkningar av inlärningsstörningar.
- D Processer som har med känslorna att göra.

8. Den nya upplagan av *Fundamentals of Human Neuropsychology* är enligt recensenten mer lättillgänglig än de tidigare. På vilket sätt?

- A Boken har språkligt sett förenklats avsevärt och försetts med svenska sammanfattningar.
- B Boken har kortats ned och det har blivit enklare att hitta den information man söker.
- C Boken innehåller inte bara teori utan nu även praktiska exempel ur verkligheten.
- D Boken vänder sig inte främst till studenter utan är nu mer populärvetenskapligt utformad.

PLANERARROLLER OCH MÄNNISKOSYN

Den samhällsplanering som utförs idag och som ligger till grund för byggandet av bostäder i förorter och i stadsdelar skapar förutsättningar för levnadsförhållanden för den enskilde genom de boendemiljöer som planeringen resulterar i. Varje planeringsuppdrag avspeglar en viss syn på de människor som ska bo och leva i de bostadsområden som skapas. Denna människosyn kan vara uttalad eller outtalad, men den finns där som en förutsättning för arbetet. Människosynen kan sammanfattas som våra föreställningar om människan och hennes behov idag och vad som är önskvärt i framtiden. Den människosyn som kan göra sig gällande i planerarens praktik kan ses som ett uttryck för hur planeraren uppfattar människan och hennes behov i vardagslivet. Samtidigt kommer den att bli en förutsättning för hur människor kan komma att uppfatta sig själva och sina behov i den byggda miljön.

Vår syn på människan är nära kopplad till synen på mänskligt handlande, liksom till vår syn på kunskap. Den vanliga form för handling som utvecklats inom modern planering har byggt på en rationalitet, som kan kallas instrumentell rationalitet som uttryck för ett instrumentellt förnuft. I ett historiskt perspektiv framgår dock att denna handlingsmodell, liksom de roller som utvecklats för planering, förändrats avsevärt.

Den moderna planeringens utveckling, och de planeringsmodeller som tillämpats, kan sägas ha genomgått tre olika stadier. Den moderna planeraren började utvecklas under det föregående århundradet. Ett utmärkt exempel på en företrädare för modern planering, som handlade utifrån instrumentellt förnuft, är Robert Moses som under många år (från 1930-talet till början av 1960-talet) var chef för planeringen av New York. I Europa kan Le Corbusier ses som ett exempel på en instrumentellt rationell planerare och i Sverige Uno Åhrén och Gregor Paulsson.

Den kritik av planering som framfördes på 1960-talet som "skriet från gatan", hade ett stort inflytande på planerarna och planerarrollen började förändras. Den instrumentella planerarrollen började ersättas med en ny planerarroll: förföraren/tillrättaläggaren. Förförelsen kan ses som en symbol för det andra stadiet i planeringens utveckling inom ramen för välfärdsstaten, där praktiken fortfarande utgår från det instrumentella förnuftet.

Förförarrollen har utvecklats och blivit den vanliga planerarrollen under de senaste 30 åren och den tillämpas fortfarande. Idag har förförarrollen utvecklats in i ett dilemma. Den kritik som riktas mot välfärdsstaten är också en kritik mot förförarrollen. Dagens kritik kan vara slutet på planeringen som förförelse, precis som kritiken på slutet av 1960-talet var slutet för den faustianska planeringsepoken. Debatten och kritiken av välfärdsstaten och dess praktik idag förebådar en ny planeringsepok; det tredje stadiet i den moderna planeringens utveckling.

Den nya planeraren och dennes roll, som nu håller på att utvecklas, är inte styrd av ett instrumentellt tänkande. Det är en planering som är förankrad i de värden som finns i vardagslivet och den historiska traditionen på platsen, i regionen. Den nya planeraren är fortfarande rationell, men hans eller hennes rationalitet är grundad i praktiska livsformer, inte i abstrakta idéer.

Den instrumentellt rationella planeraren och planeraren som förförare har gemensamt att de båda var personer vars handlingar bestämdes av vissa idéer, av visioner. Deras handlingar var bestämda av intellektet. Robert Moses var en modern visionär, som ville "demonstrera för en hel värld vad den moderna människan kunde skapa och vad den moderna livet kunde vara och hur det kunde levas".

Visionen om att skapa ett modernt samhälle fanns också här i

Europa. Le Corbusier ville skapa en ny arkitektur efter nya frihets-kriterier för att skapa en ny existentiell position i världen för den moderna människan. Det handlade om att upphäva skillnader mellan ute och inne, mellan här och där. Den moderna arkitekturen skulle vara den gamlas negation. "Den gamla världen och den gamla arkitekturen bar med sig mönster av underdanighet och talade om universella, för evigt bestående och oföränderliga värden." Nu skulle det vara slut med detta. "Det är som att hela detta program består i att åt människan skapa en ny ställning i denna värld." Denna vision hade stor betydelse för de svenska planerarna. Åhrén menade att en modern stadsplanering borde ta utgångspunkt i folkets bostäder och människors behov i boendet. "Det är vår tids människor, som skall ges ändamålsenliga bostäder, det är vårt sätt att leva och våra fordringar, som skall diktera hur städerna skall planläggas."

Den moderna stadsplaneraren skulle ha möjlighet att ingripa för att genomföra ändamålsenliga typer av städer. Stadsplaneraren skulle "främst av allt ha en klar social linje att gå efter". Det rationella innebar, som vi vet, att bebyggelsen zonerades och att man slutade bygga kvartersstaden. Istället blev idealet ett lamellhussystem med fritt liggande parallella hustyper. "Detta stadsplanesystem är emellertid inte bara en fråga om soltillgång, det är även en fråga om intellektuell hygien. Istället för en fin gatufasad och en vanvårdad bakgård ligger husen öppna åt alla håll." Det Åhrén ville var således att med lamellhusen introducera en estetisk form för jämlikhet mellan människor i staden.

Att det var fråga om att hitta en estetisk form för demokrati och jämlikhet framgår även av Paulsson. Han formulerar dessa tankar: "Det är demokratins samhälle, som söker finna sin yttre form, på samma sätt som kyrkan, furstarna och storborgarna gestaltade samhällen efter sina tänkesätt och tidsformer ... Vi får ingen ro för diskussionen för och emot funktionalismen förrän demokratin fått en motsvarande yttre form." Det borgerliga hemmet var, enligt Paulsson, inte gjort för vardagligt umgänge i första hand, utan för representation och sällskapsliv. Det moderna hemmet däremot skulle vara inrett för enkelt familjeliv. Bostaden hade att fylla fyra funktioner: "det husliga arbetet, intagande av måltider, familjemedlemmarnas umgänge, deras vila och isolering". För uppfyllandet av dessa funktioner uppdelades bostaden i en ekonomiavdelning, en sällskapsavdelning, en måltidsavdelning och en sovavdelning. "Isoleringskraven har fått vara de bestämmande, därefter sällskapskraven. Sist har måltidsfunktionen kommit." Detta blev så småningom förverkligat, som underlag för bostadsplaner med bl.a. små kök.

Förförarens handlingssätt liknar den instrumentellt rationella Moses' i ett hänseende: handlingssättet bestäms i båda fallen av abstrakta idéer. Båda två är planerare som har en estetisk attityd i sitt handlande. Men om vi undersöker dessa idéer eller visioner närmare, upptäcker vi att det finns viktiga skillnader. Den instrumentellt rationella planerarens etik karaktäriseras av att vara omänsklig. Förförarens handlande, å sin sida, har en positiv etik. Hans intention är att ge människan möjlighet att utvecklas. Målet är att ge henne frihet som individ. Den instrumentella planeraren såsom Moses genomförde sina planer, utan hänsyn till eventuella protester. Förföraren syftade endast till att skapa förutsättningar för människor att utvecklas. Målet var att människor själva skulle fullfölja planen. Ingenting lämnades dock åt slumpen. Förföraren hade sina strategier och vissa metoder, som han handlade efter. Målet för honom var att handla på ett sådant sätt, att vissa ideal kunde förverkligas.

Elisabet Lilja

Uppgifter till texten

PLANERARROLLER OCH MÄNNISKOSYN

9. I texten tas olika "generationer" av planerare upp. Vad skiljer den nyare planerarens grundhållning från de två första "generationernas"?
 - A Den är mera visionär och mindre traditionell.
 - B Den är mera teoretisk och mindre visionär.
 - C Den är mera traditionell och mindre praktisk.
 - D Den är mera praktisk och mindre teoretisk.
10. En planerarroll benämns i texten som "förföraren". Vad framstår utifrån texten som en rimlig anledning till att planerarna i fråga givits denna benämning?
 - A De erbjöd individen skenbar frihet till handling och utveckling.
 - B De hade en sentimental inställning till människorna och deras behov.
 - C De lyckades övertyga den tidigare planerar-generationen om sina teories förträfflighet.
 - D De lät sig tjusas av samtidens högtflygande teorier och visioner.
11. Vad strävade, enligt textförfattaren, de "instrumentellt rationella" planerarna Åhrén och Paulsson efter att konkret uttrycka i dåtidens stadsbebyggelse?
 - A Utveckling och framtidstro
 - B Stil och formkänsla
 - C Ordning och enkelhet
 - D Demokrati och jämlikhet
12. Under tre decennier har en viss typ av planerare varit förhärskande. Nu har dessa planerare enligt texten hamnat i en återvändsgränd. Vad är anledningen till detta?
 - A De har tillåtit dominera utvecklingen alltför ostört.
 - B De har kommit att förknippas med en ifrågasatt samhällsform.
 - C De har tillämpat alltför förlegade metoder och teorier.
 - D De har förlorat makthavarnas förtroende och stöd.

DIEGETISK MUSIK

Diegetisk musik är musik som (uppenbarligen) kommer från en källa inom berättelsen. Även om de flesta åskådare är överens om huruvida ett musikaliskt element härstammar från en diegetisk källa eller inte, är det nog lämpligt att utfärda en varning – med ett flertal konsekvenser. Fellini, exempelvis, suddar ofta medvetet ut gränsen mellan diegetiskt och icke-diegetiskt och uppskattar t.o.m. särskilt att använda musik på detta sätt. En av Hollywood-musikalens mest karakteristiska konventioner är också att leka med den spänning som tvetydigheten i motsättningar mellan diegetisk och icke-diegetisk musik framkallar. Och Vigo, Clair, Duvivier, Grémillon, Resnais, Carné, Renoir och en mängd andra franska regissörer sedan 1930 har medverkat till att skapa en påtagligt närvarande fransk tradition vad beträffar att utnyttja de diegetiska tvetydigheterna i filmmusiken.

Om Gérard Genette urskiljer åtminstone tre olika nivåer av berättande – det diegetiska (som härstammar från den primära narrationen), det extradiegetiska (narrativa inskott utanför diegesen, vilka jag hädanefter kommer att kalla icke-diegetiska) – kan vi då även tala om metadiegetisk filmmusik? Ett hypotetiskt exempel: tidigt i en film upplever vi protagonisten X:s stora romans, som får ett tragiskt slut under kriget. Flera år senare, när X och hans bästa vän Y sitter på en sylta och talar om sina svunna liv, nämner Y namnet på X:s förlorade kärlek. Detta slår an en sträng. X:s ansikte lyser upp och plötsligt hörs musik, tilltagande i styrka, på ljudbandet; musiken är densamma som hördes tidigare i filmen just den kväll då X mötte henne. Till vilken narrativ nivå skall vi hänföra denna musik? Den är under alla omständigheter inte diegetisk, eftersom 44-mansorkestern som spelar inte kan ses någonstans, eller ens kan antagas vara närvarande i caféets filmiska rum. På sätt och vis kan vi betrakta den både som icke-diegetisk – den saknar källa i berättelsen – och metadiegetisk, då dialogen tycks framkalla X:s minne av kärleksaffären och musiken som ackompanjerade den. Utan att det egentligen märks tar han tillfälligt över berättandet och låter oss få ta del av sina musikaliska reminiscenser.

Känslan i såväl diegetisk som icke-diegetisk musik samverkar med händelseförloppet och påverkar vår uppfattning av det. Märkligt nog brukar kritiker ofta göra misstaget att klassificera musiken som antingen icke-diegetisk, förmögen att uttrycka känslor, eller diegetisk, "realistisk", och därmed separerad från känslouttryckens eller den dramatiska spänningens domäner. Man behöver här bara anföra alla dessa nattklubbsscener där så många par förklarar sin kärlek till varandra till ackompanjemang av känslösam musik. Ibland framförs den av en (diegetisk) orkester eller hörs från en jukebox i lokalen, ibland spelas musiken icke-diegetiskt på ljudremsan: i båda dessa fall är effekten densamma.

Vad som emellertid särskilt kan påpekas angående den diegetiska musikens uttrycksmöjligheter, är dess förmåga att skapa ironiska effekter på ett betydligt mer "naturligt" sätt än icke-diegetisk musik. Man kan exempelvis föreställa sig en hjältinna som har roligt på en fest; folk omkring henne dansar och rumlar omkring till en jitterbug. Plötsligt kommer ett meddelande att hennes fästman just dött. Medan en närbild visar papperet med meddelandet fortsätter den uppskruvade musiken på ljudremsan, "omedveten" om att den utgör en ironisk kommentar till pojkvännens död. Föreställ er nu scenen på ett annat sätt. Istället för på fest sitter hjältinnan hemma och småpratar med en granne. Det tragiska telegrammet anländer, och icke-diegetisk jitterbug ackompanjerar närbilden av texten. Detta skulle ge in-

tryck av närmast chockerande stilistisk manipulation och narrativ självmedvetenhet. Även om vi vet att berättaren även i festscenen varit lika ansvarig för den ironiska kontrasten mellan bild och musik, blir "hans" oförsämda ingrepp mer påtagligt närvarande i det andra fallet; greppet skapar kanske t.o.m. förvirring. Genom att låta kommenterande musik vara diegetisk i det första fallet, lyckas berättandet motivera och naturalisera musiken och gör därmed dess kontrasterande roll i förhållande till händelseförloppet acceptabel för oss. Alfred Hitchcock skapar fantastiska ironier med diegetisk musik i *Mannen som visste för mycket* (*The Man Who Knew Too Much*, 1934): en man mördas till dansmusik, en mördare avfyrar sitt vapen under en konsert då symfonin just nått sin klimax, en kyrkorgel ackompanjerar en kamp på liv och död. I Hitchcocks *I sista minuten* (*North by Northwest*, 1959) framför fiolen och pianot i Plaza Hotels cocktailbar oskyldigt nog "It's a Most Unusual Day", när den självbelätne företagsledaren Roger Thornhill plötsligt dras in i sin kommande mardrömsodysse.

För den franske musikern och kritikern Michel Chion, som särskilt uppmärksammat fiktionsfilmens utnyttjande av diegetisk musik för ironiska effekter, är sådan musik knappast "omedveten" om den dramatiska situationen. Snarare är den "likgiltig", eller, som han uttrycker det, "omedlidsam". Musikalisk tid är abstrakt tid; när den väl har börjat kräver den musikaliska logiken i ett stycke att det spelas till slutet. Detta är vad som då och då kan få musik att kontrastera mot den dramatiska, mänskliga tiden, som är mindre förutsägbar i logiska termer och mer föremål för det verkliga livets ofta slumpartade händelseförlopp. Hitchcock-exemplet påvisar möjligheterna för musik som svävar i lycklig okunnighet om sakernas tillstånd och som fullständigt saknar medlidande. Det är just denna brist på medkänsla som i kontrast mot den mänskliga tragedin skapar grogrund för våra emotionella reaktioner.

Även inom ordinarie filmskapande motsvarar rytm och stämning i den diegetiska musiken ofta tempo och känslolägen i det dramatiska händelseförloppet med närmast häpnadsväckande precision. Detta tillvägagångssätt antyder faktiskt ett avsteg från realistiska principer om den diegetiska musikens frihet, och pekar i stället mot den handlingsimiterande roll vi mer förväntar oss av icke-diegetisk musik. Det finns naturligtvis gradskillnader i denna aning osannolika fusion mellan diegetisk musik och händelseförlopp. Den mest synkroniserade formen av samverkan mellan musik och scen kallar jag "orkestrering". I *Cabirias nätter* (*Le Notti di Cabiria*, 1957) har den rike skådespelaren Lazzari tagit med sig horan Cabiria hem över natten. Medan de väntar på att betjänten skall servera middagen, spelar Lazzari den andra satsen av Beethovens femte symfoni på skivspelaren. Medan detta stycke spelar tills Lazzari stänger av det, synkroniserar Fellini handlingen exakt i förhållande till musiken. När ett storslaget crescendo och en modulation infinner sig kommer betjänten in med en flott bricka, fullastad med rätter serverade på silverfat. Denna spektakulära samverkan fortsätter: under ett återhållsamt avsnitt av symfonin deklamerar Lazzari, efter att ha inspekterat champagnen och dess årgång, nostalgiskt "1949" som om musiken styrt honom att göra det just vid det tillfället.

Fellini uppnår en nivå av stilisering genom att underkasta karaktärernas handlingar musikalisk tid i stället för dramatisk eller realistisk tid. Karaktärerna i en spelfilm, som vi normalt betraktar som handlande subjekt, objektifieras när rörelser och tal blir helt koordinerade med musiken. Detta eftersom, än en gång, musika-

lisk rytmik – en abstrakt, matematisk och strikt organiserad indelning av tiden – kan betraktas i kontrast till den spontana, ”verkliga” tiden. Vi erfar att karaktärerna är artificiella, och vi kan knappast identifiera oss med dem. Den ironiserande diegetiska musiken bidrar här till ett totalt brott med all psykologisk realism och utgör ett betydligt mer påtagligt ingrepp i berättelseprocessen än icke-diegetisk musik.

Claudia Gorbman

Uppgifter till texten DIEGETISK MUSIK

13. **I vilken av nedanstående tänkta filmscener förekommer icke-diegetisk musik, enligt textens definition?**
 - A Kavalleriets trumpetfanfar ljuder genom öknen samtidigt som den förste kavalleristen blir synlig vid horisonten.
 - B Ett rymdskepp färdas genom en öde galax ackompanjerat av en smäktande wienervals.
 - C En stenåldersmänniska hittar en gitarr i sin grotta och börjar omedelbart spela ”Rock around the clock”.
 - D En främling kommer in på saloonen, ser sig lugnt omkring och tystar sedan det självspelade pianot med tre snabba skott.
14. **Vad blir resultatet, enligt textförfattaren, av Fellinis sätt att använda musik i den beskrivna scenen ur *Cabirias nätter*?**
 - A Åskådaren kan leva sig in i huvudpersonernas tankar och känslor.
 - B Huvudpersonerna förlorar i psykologisk trovärdighet inför åskådaren.
 - C Filmens realistiska budskap blir tydligare för åskådaren.
 - D Åskådaren tvingas underkasta filmen sin egen personliga tolkning.
15. **Textförfattaren anser att vissa kritiker har en felaktig syn på diegetisk musik. Vad är det som hon anser vara felaktigt?**
 - A Uppfattningen att diegetisk musik förstärker filmens egentliga budskap.
 - B Uppfattningen att diegetisk musik oavsiktligt kan skapa förvirring hos åskådaren.
 - C Uppfattningen att diegetisk musik är en nödvändig beståndsdel i det filmiska berättandet.
 - D Uppfattningen att diegetisk musik saknar känslomässig och dramatisk kraft.
16. **En regissör vill i sin film skapa en ironisk effekt som talar till åskådarens känslor. Vilken musik bör regissören då helst använda sig av, enligt textförfattaren?**
 - A Icke-diegetisk musik som imiterar handlingen.
 - B Icke-diegetisk musik som tycks omedveten om handlingen.
 - C Diegetisk musik som imiterar handlingen.
 - D Diegetisk musik som tycks omedveten om handlingen.

FORNLÄMNINGSBEGREPPET

Tillämpningen av det nuvarande fornlämningsbegreppet framtviningar en tudelning av ett viktigt källmaterial för stenåldersforskningen i boplatser respektive fyndplats. Tudelningen innebär att endast en del av källmaterialet räknas som fornlämning. Hade fornlämningsbegreppet däremot hävdats utifrån ett postprocessuellt perspektiv hade hela källmaterialet kunnat skyddas.

I den tidigare debatten om möjligheterna och behoven av att tillämpa ett postprocessuellt perspektiv på fornlämningsbegreppet har exemplen hämtats från antikvariskt sett lågaktiva områden. Det har rört sig om historiska lämningar i en glesbygd i södra Dalarna respektive traditionella och monumentala fornlämningar i norra Södermanland.

Hotbilden mot lämningarna i de anförda exemplen skall förvisso inte underskattas. Det finns dock en risk för att debatten marginaliseras om inte perspektivets konsekvenser relateras till konkreta exploateringssituationer där såväl fornlämningar som landskapsavsnitt riskerar att förstöras beroende på vilken teoretisk grund som väljs för den antikvariska bedömningen.

I det följande skall därför ett exempel ges från ett antikvariskt sett mer aktivt område där exploateringsstrycket är stort. Exemplet är hämtat från en arkeologisk utredning som gjordes inför en planerad bergtäkt i Gladö i Huddinge kommun i Storstockholms södra del. Ett större bergsområde planeras här att malas ner till grus.

Utredningen omfattade ett drygt kvadratkilometer stort område i kanten av det s.k. Hanveden vilket är ett höglänt och oländigt, större bergsområde i det inre av Södertörn i Södermanland. Höjd-nivåerna i Hanveden sträcker sig upp mot 100 meter över havet. Själva utredningsområdet innefattade två större nordöst-sydväst-orienterade höjdryggar vilka når upp till 95 m.ö.h. Mellanliggande lägre partier går ner till 55 m.ö.h.

Vid utredningen påvisades ett stort antal boplatser, närmare bestämt 16, samt ett antal fyndplatser för slagen kvarts. Boplatserna utgjordes av små, kvartsförande och topografiskt sett stundtals välavgränsade ytor. Kvartslokalerna återfinns på nivåer upp till 80 m.ö.h. Under förutsättning att de varit strandbundna kan dessa boplatser vara upp till 9 000 år gamla och därmed vara de äldsta i östra Mellansverige.

Det stora antikvariska problemet vid utredningen var hur man skulle bestämma gränsen mellan boplatser och fyndplats. Gränsdragningen är väsentlig eftersom den är en gräns mellan fornlämning och icke-fornlämning. För den antikvariska hanteringen av utredningsresultatet är den avgörande.

Företeelsen "fyndplats" brukar i den antikvariska handläggningen inte uppfattas som någon fornlämning. Undantaget är fyndplatser som kan indikera boplatser, depåer eller liknande. Fyndplatser för endast ett eller något enstaka föremål ges däremot inte något högre skyddsvärde. Sådana enstaka föremål rubriceras tvärtom ofta som lösfynd, dvs. fynd av föremål utan klart fyndsammanhang. De antikvariska skälen till att det förhåller sig så är inte klara och sällan explicit formulerade. Avgörandet om fyndmängden är tillräcklig för att man skall kunna tala om en fornlämning är inte normerat utan brukar göras från fall till fall.

I utredningsarbetet tillämpades en bedömningsprincip där hänsyn togs till topografiskt läge, mängden kvarts och kvartsens karaktär. Lokaler med fler än ett kvartsavslag bedömdes utifrån dessa kriterier som boplatser. Resultatet blev att 16 boplatser och 7 fyndplatser för slagen kvarts urskildes ur materialet, dvs. resultatet blev 16 fornlämningar och 7 icke-fornlämningar.

Den bedömningsprincip som tillämpades i utredningen var generös och låg nära den som Mats Malmer argumenterar för i sin

avhandling. Malmer säger, att en krukskärva är en indikation på en stridsyxeboplatser om den inte kan knytas till någon grav eller depå. Två eller fler krukskärvor inom 200 meters avstånd tillhör samma boplatser.

Malmers ståndpunkt har inte fått genomslag i kulturmiljövården. En eller ett par stycken krukskärvor inom 200 meters radie brukar inte räknas som tillräckligt för att man skall kunna tala om fornlämning.

De definitioner som brukar nyttjas i antikvariska sammanhang ställer ofta högre krav på materialmängden. I samband med forminnesinventeringen förekommer definitioner på 5–10 avslag, alternativt färre avslag och/eller skärvsten samt någon yxa eller liknande för att lokalen skall registreras som boplatser. Med en mer "normal" bedömning av Gladös kvartsförekomster hade alltså antalet platser som givits fornlämningsstatus varit ännu färre.

Man kan fråga sig vilken relevans distinktionen mellan fyndplats och boplatser egentligen har. Svaret på frågan beror på hur man ser på problemet.

Ur ett preparatcentrerat perspektiv, vilket rådande fornlämningsbegrepp i stor utsträckning är, är distinktionen i högsta grad relevant. Här hör källmaterialmängden samman med källmaterialets vetenskapliga potential. Ju mer material en fornlämning innehåller desto större informationsvärde. Och omvänt: ju mindre material en fornlämning innehåller desto mindre informationsvärde. Minst informationsvärde har följaktligen den lämning som endast utgörs av ett enskilt föremål, dvs. en fyndplats.

Denna syn på källmaterialet kan i förstone förefalla rimlig. Det är svårt att källkritiskt värdera t.ex. en lösfunnen sten yxa. Denna kan ha flyttats och transporterats långt efter det att den gick ur sin samtid.

Men är det så att lösfunna föremål därmed *alltid* är ryckta ur sitt sammanhang? Svaret är nej. Även små föremål bör ha kunnat ligga kvar där de en gång deponerades eller tappades. En stor del av samtliga föremål som påträffats ensamliggande har förmodligen också varit ensamliggande från början. Det är rimligt att anta att så är fallet för fyndplatserna i Gladö. Trakten där är karg och saknar i stort bebyggelse och fyndplatserna utgörs av avsides belägna ställen som aldrig varit uppodlade.

Den felkälla som sekundärt flyttade föremål utgör torde för Gladös del inte vara av någon avgörande betydelse. Den källkritiska faktorn torde snarare vara konstant för samtliga kvartsförande lokaler oavsett om dessa rymmer ett eller flera kvartsavslag.

Det finns alltså skäl att ifrågasätta den avgörande skillnaden mellan fyndplats och boplatser i Gladö. Detta ifrågasättande får stöd om problemet betraktas ur ett postprocessuellt perspektiv. Med ett postprocessuellt perspektiv på fornlämningsbegreppet blir *mängden* avslag mindre intressant. Istället blir det *förekomsten* respektive *icke-förekomsten* av kvarts som är intressant att uppmärksamma. Varje plats med något stycke bearbetad kvarts är en plats där en människa en gång varit. Den rymmer spår av mänsklig närvaro. Mängden föremål per plats kan stå i relation till uppehållstiden på platsen, den kan också bero av andra kulturella orsaker. Men den är dock inte avgörande för platsens bevarandevärde.

Företeelsen "fyndplats" kan ur ett postprocessuellt perspektiv inte generellt sägas vara ett ofullständigt källmaterial. Tvärtom, fyndplatsen är istället ett källmaterial som kompletterar boplatserna och de övriga källmaterialen. För att studera hur det mesolitiska naturlandskapet i Hanveden transformerades till ett kulturland-

skap är minsta fynd av kvartsavslag eller kvartssplitter ett lika skyddsvärt källmaterial som de övriga källmaterialen. Fyndplatserna kräver bara en annan dokumentationsstrategi.

Med rådande tillämpning av fornlämningsbegreppet riskerar dock dessa fyndplatser att inte uppfattas som ett fullvärdigt källmaterial och därmed inte få det skydd de skulle ha haft om materialmängden på platsen hade varit större.

Mikael Jakobsson och Britta Kihlstedt

Uppgifter till texten

FORNLÄMNINGSBEGREPPET

17. Vilken av följande faktorer är, enligt texten, i dag som regel avgörande för huruvida ett källmaterial ska klassas som fornlämnning?
 - A Fyndens kvalitet.
 - B Fyndområdets läge.
 - C Fyndens kvantitet.
 - D Fyndområdets topografi.
18. Hur ser textförfattarna på risken för att fynden i Gladö bedömts på ett felaktigt sätt?
 - A Risken för felbedömning är stor både vad gäller boplatser och fyndplatser.
 - B Risken för felbedömning är stor för boplatser, liten för fyndplatser.
 - C Risken för felbedömning är stor för fyndplatser, liten för boplatser.
 - D Risken för felbedömning är liten både vad gäller boplatser och fyndplatser.
19. Vad är, enligt textförfattarna, en av anledningarna till att utredningen i Gladö är intressant för debatten om fornlämningsbegreppet?
 - A Terrängförhållandena i Gladö försvårar en traditionell undersökning.
 - B De fynd som gjorts i området är tämligen sällsynta.
 - C Fynden i Gladö har tidigare inte uppmärksammats i någon större utsträckning.
 - D Området i fråga är hotat av omfattande ingrepp.
20. Vad talar enligt texten för att lösfynden i Gladö inte är "ryckta ur sitt sammanhang", det vill säga inte har flyttats?
 - A De små lokalerna.
 - B Det stora antalet lösfynd.
 - C Den oländiga terrängen.
 - D Avståndet mellan lösfynden.

Högskoleprovet[©]

Svarshäfte nr.

BLOCK 5

DELPROV 9

DTK c

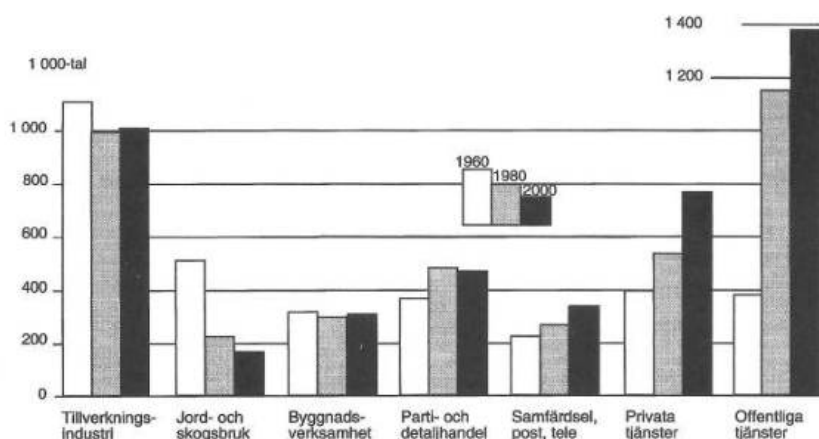
Anvisningar

Provet innehåller 20 uppgifter

Provet innehåller diagram, tabeller, kartor och andra grafiska framställningar. Materialet är hämtat från olika källor. Eftersom det lyfts ut ur sitt ursprungliga sammanhang, har vissa tillägg ibland gjorts för att förklara en del begrepp och förhållanden.

Uppgifterna ska lösas med hjälp av den information som finns på respektive uppslag. Till varje uppgift finns det fem svarsförslag. Välj det som **bäst** besvarar frågan.

Övningsexempel

Med hur mycket minskade antalet förvärvsarbetande inom jord- och skogsbruket mellan åren 1960 och 1980?

- A En fjärdedel
- B En tredjedel
- C Hälften
- D Två tredjedelar
- E Tre fjärdedelar

Antal förvärvsarbetande i olika näringsgrenar 1960 och 1980 samt förväntat antal förvärvsarbetande år 2000.

Antalet förvärvsarbetande inom jord- och skogsbruket var 1960 ungefär 500 000 och 1980 ungefär 230 000. Minskningen var ungefär 270 000, vilket är något mer än hälften av 500 000. Rätt svar blir alltså C, det svarsförslag som bäst besvarar frågan.

Alla svar ska föras in i svarshäftet. Det ska ske **inom** provtiden.

MARKERA TYDLIGT!

Om du inte kan lösa en uppgift, försök då att bedöma vilket svarsförslag som verkar mest rimligt.

Du får inget poängavdrag om du svarar fel.

På nästa sida börjar provet som innehåller **20 uppgifter**.

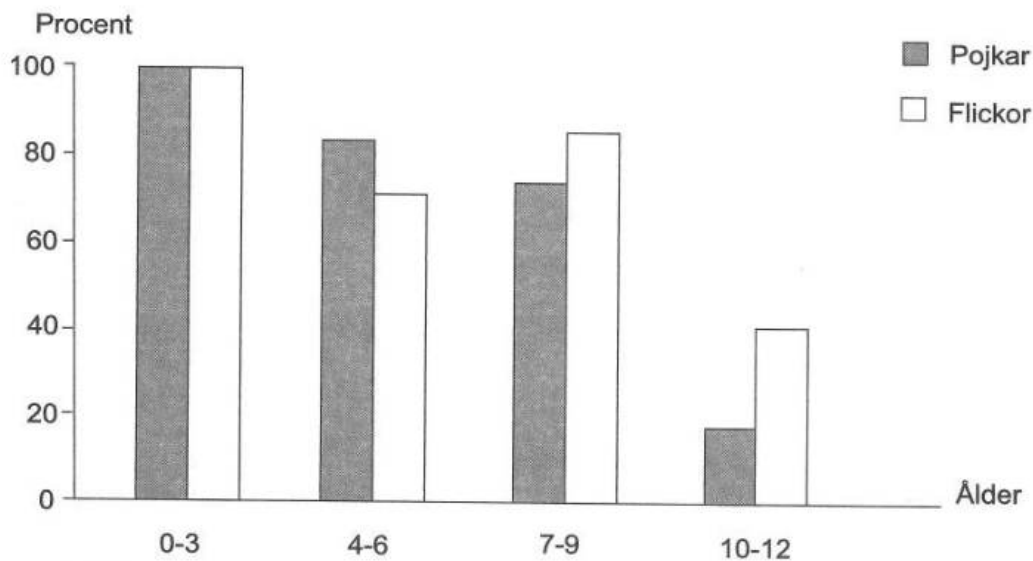
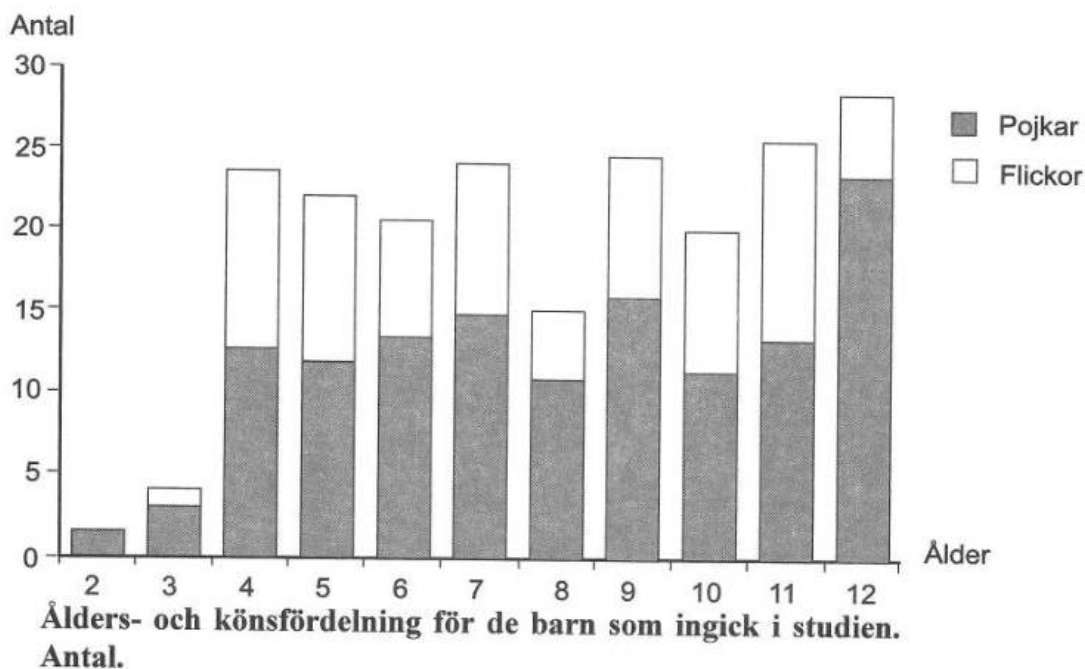
PROVTID: 50 minuter

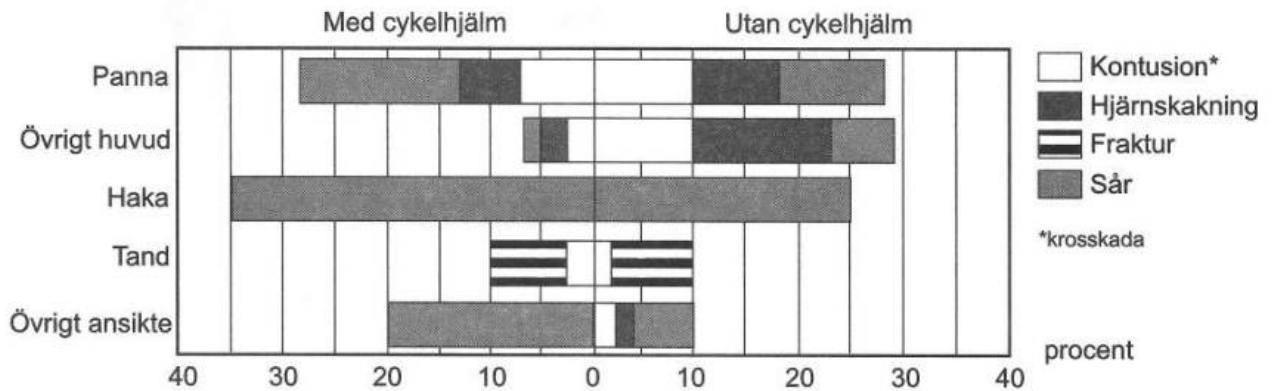
BÖRJA INTE MED PROVET FÖRRÄN PROVLEDAREN SÄGER TILL!

Tillstånd har inhämtats att publicera det upphovsrättsligt skyddade material som ingår i detta prov.

HJÄLMANVÄNDNING OCH SKADOR BLAND UNGA CYKLISTER

Vid Norrlands Universitetssjukhus i Umeå gjordes en studie av barn under 13 år som under tiden januari 1988–maj 1993 behandlats vid sjukhuset efter att ha skadats vid cykelolyckor inom Umeå stad. Enbart de barn som vid olyckstillfället själva cyklat på tvåhjulning ingick i studien, som totalt omfattade 207 barn.

Typ och lokalisation av huvudskador hos de 123 barn som använt cykelhjälm vid olyckstillfället respektive de 84 barn som inte använt cykelhjälm. Procent.

1. Sår på hakan var den vanligaste skadan både bland de barn som haft cykelhjälm vid olyckan och bland dem som varit utan. **Vilken skada var näst vanligast bland dem som haft cykelhjälm respektive varit utan?**

Med cykelhjälm

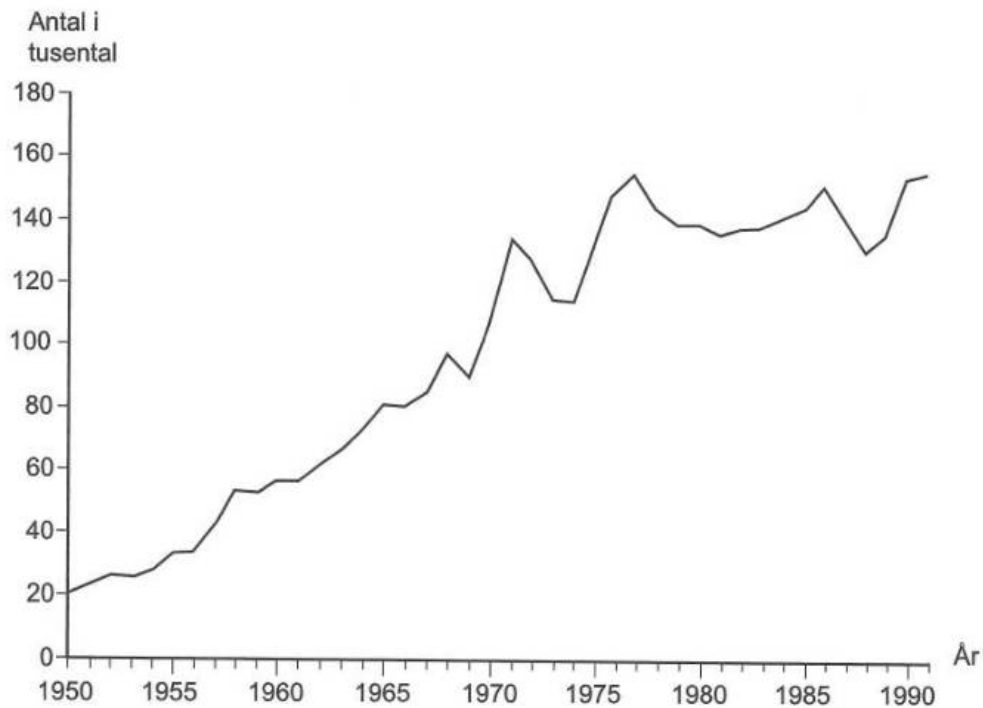
Utan cykelhjälm

A	Sår i "övrigt ansikte"	Hjärnskakning p.g.a. stöt mot "övrigt huvud"
B	Sår i "övrigt ansikte"	Sår i pannan
C	Sår i pannan	Kontusion i "övrigt huvud"
D	Sår i pannan	Kontusion i pannan
E	Sår i pannan	Hjärnskakning p.g.a. stöt mot pannan

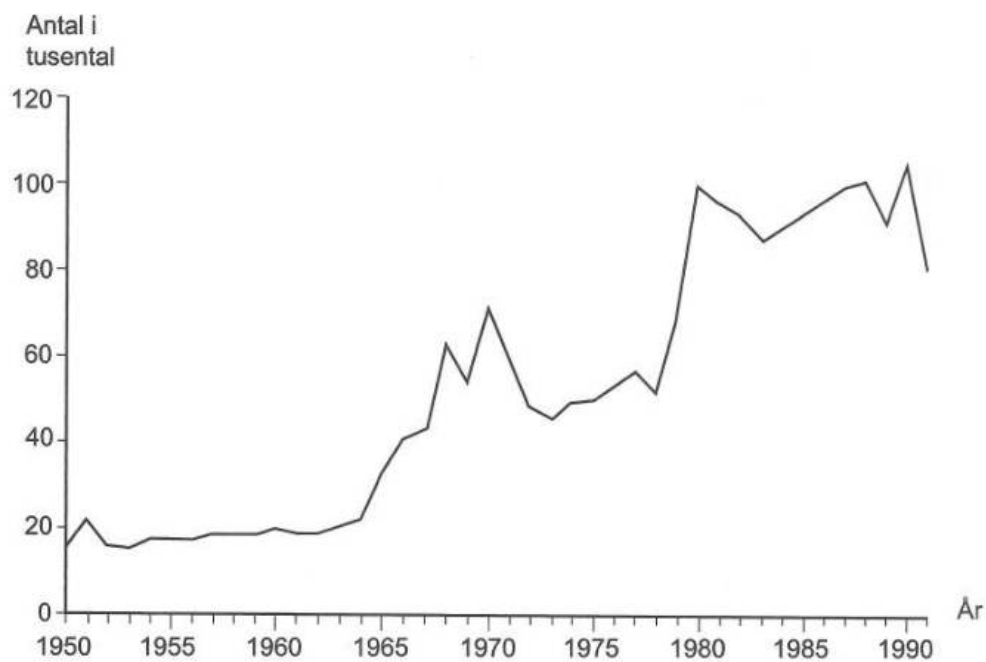
2. **Hur stor andel bland pojkarna respektive flickorna i åldersgruppen 7–9 år hade använt cykelhjälm?**

A	3/5 respektive 4/5
B	2/3 respektive 3/4
C	2/3 respektive 2/3
D	3/4 respektive 2/3
E	3/4 respektive 4/5

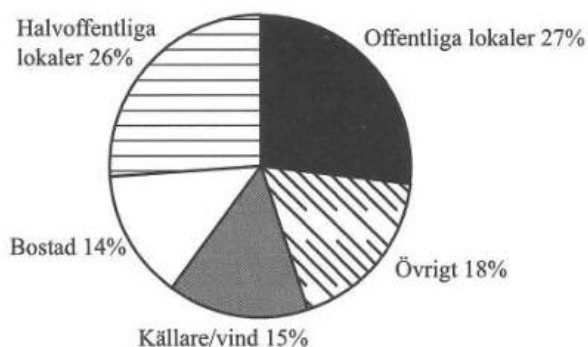
INBROTT OCH BEDRÄGERIBROTT I SVERIGE ÅR 1950 – 1991

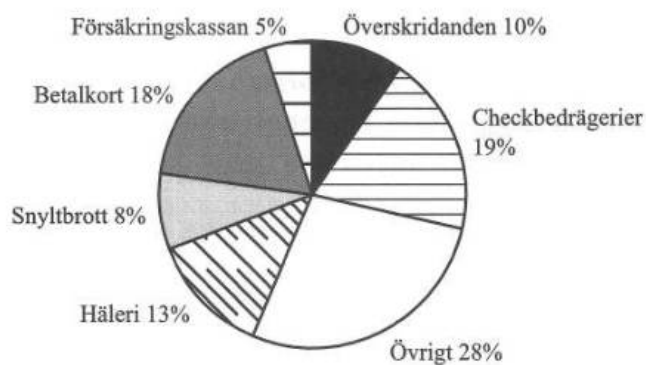
Anmälda inbrott 1950 – 1991. Antal i tusental.

Anmälda bedrägeribrott 1950 – 1991. Antal i tusental.

Anmällda inbrott 1991 fördelade på kategorier. Procent.

Anmällda bedrägeribrott 1991 fördelade på kategorier. Procent.

3. **Hur många betalkorts- och checkbedrägerier anmäldes sammanlagt under 1991?**

A 18 000
 B 30 000
 C 45 000
 D 60 000
 E 80 000

4. **Hur stort var det sammanlagda antalet anmällda inbrott och bedrägeribrott 1990 jämfört med 1950?**

A Tre gånger så stort
 B Fem gånger så stort
 C Sju gånger så stort
 D Nio gånger så stort
 E Elva gånger så stort

GYMNASIESKOLAN

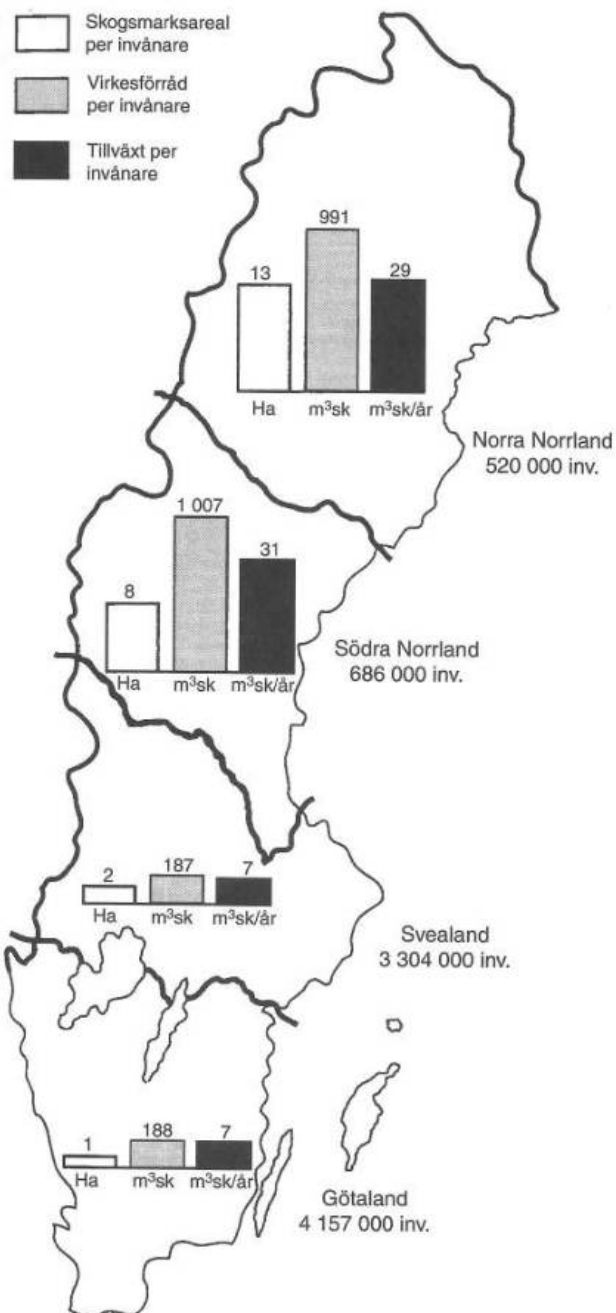
Antal behöriga förstahandssökande och intagna till gymnasieskolan läsåret 1994/95, samt antal elever i gymnasieskolans årskurs 1 vid mitten av höstterminen 1994. Materialet uppdelat på linjer, specialkurser, tredje gymnasieåret och program.

Linjer Specialkurser Program	Antal elever som sökt i 1:a hand				Antal elever i årskurs 1 den 14 oktober 1994				
	Totalt	därav Kvinnor	därav		Totalt	därav Kvinnor	därav		Ej sökt ¹
			Intagna den 1 juli 1994				Intagna på 1:a val		
			Totalt	därav Kvinnor			Totalt	därav Kvinnor	
2-åriga studieförb. linjer	38	21	30	15	36	14	23	11	7
3-åriga studieförb. linjer	200	110	115	69	160	87	117	63	36
2-åriga yrkesförb. linjer	194	91	116	62	239	114	112	58	98
3-åriga yrkesförb. linjer	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Linjer	432	222	261	146	435	215	252	132	141
Spec. kurser 1 år o. längre	17 409	8 546	7 253	3 050	11 312	4 833	5 256	2 084	4 318
Spec. kurser kortare än 1 år	2 845	1 497	986	490	2 083	1 290	535	283	1 294
Specialkurser	20 254	10 043	8 239	3 540	13 395	6 123	5 791	2 367	5 612
Linjer och specialkurser	20 686	10 265	8 500	3 686	13 830	6 338	6 043	2 499	5 753
Tredje gymnasieåret	8 297	3 745	6 303	2 904	16 353	6 789	5 387	2 316	9 893
Nationella program	108 951	53 405	86 112	42 746	98 794	47 999	85 584	42 029	4 442
därav									
Barn- och fritid (BF)	9 052	6 844	7 031	5 472	8 263	6 280	7 008	5 418	293
Bygg (BP)	2 850	88	2 375	77	3 038	88	2 333	61	203
Ei (EC)	5 548	67	4 538	50	5 105	59	4 497	46	154
Energi (EN)	965	33	830	31	1 092	41	759	26	122
Estetiska (ES)	6 434	4 222	4 300	2 960	5 005	3 345	4 386	2 972	239
Fordon (FP)	5 737	179	3 953	135	4 561	152	3 971	115	216
Handels- och adm. (HP)	6 646	3 385	5 285	2 809	6 929	3 562	5 187	2 661	440
Hantverk (HV)	2 947	2 564	1 201	1 005	1 515	1 243	1 310	1 113	105
Hotell- och rest. (HR)	7 643	3 939	3 935	2 220	4 626	2 546	4 244	2 324	106
Industri (IP)	2 433	201	2 085	149	2 958	222	1 909	139	333
Livsmedel (LP)	1 003	512	520	297	770	414	542	299	33
Medie (MP)	5 760	3 264	2 812	1 762	3 259	1 984	3 042	1 850	84
Naturbruk (NP)	3 297	1 773	2 109	1 097	2 524	1 250	2 283	1 130	61
Naturvetenskap (NV)	18 423	6 690	17 435	6 422	17 732	6 431	16 661	5 971	606
Omvårdnad (OP)	4 528	3 882	4 036	3 482	4 943	4 208	3 786	3 263	369
Samhällsvetenskap (SP)	25 685	15 762	23 667	14 778	26 474	16 164	23 666	14 641	1 078
Specialutformade pgm. (SM)	1 182	531	737	335	1 484	660	642	243	725
Individuella pgm. (IV)	2 265	1 027	1 693	759	13 970	6 530	1 390	648	11 539
Program	112 398	54 963	88 542	43 840	114 248	55 189	87 616	42 920	16 706
Gymnasieskolan totalt	141 381	68 973	103 345	50 430	144 431	68 316	99 046	47 735	32 252

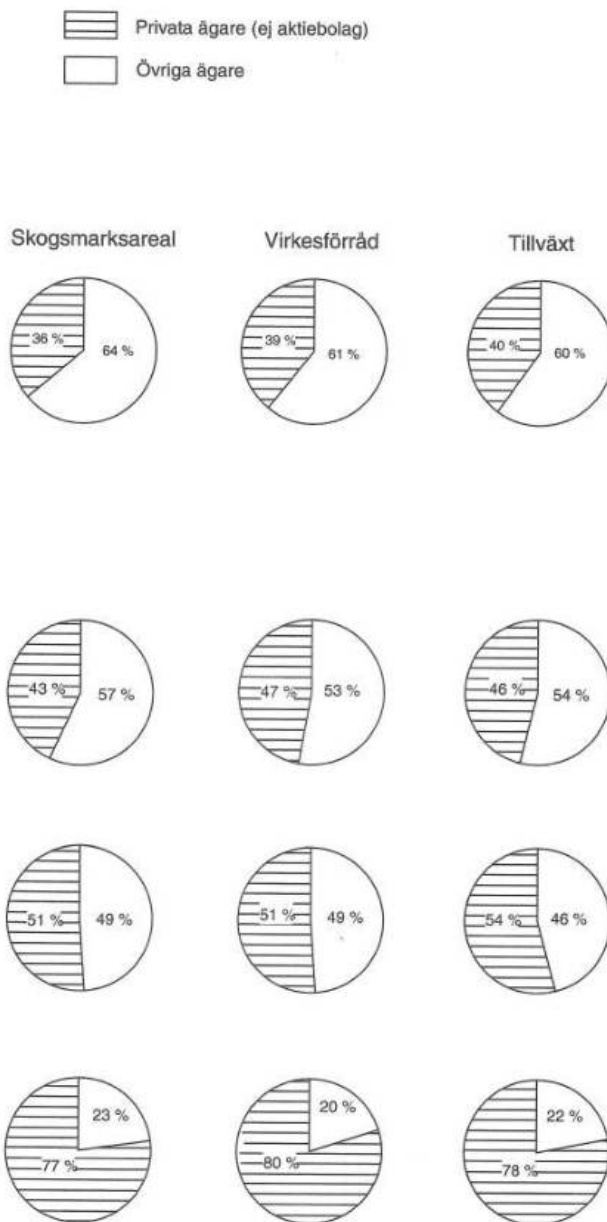
¹ Elever som inte sökt till den studieväg där de återfanns i årskurs 1 den 14 oktober 1994.

5. **Inom vilka två kategorier gymnasieutbildningar var kvinnorna i majoritet bland eleverna i årskurs 1 den 14 oktober 1994?**
- A 3-åriga studieförb. linjer och spec. kurser kortare än 1 år
 - B 3-åriga studieförb. linjer och 2-åriga yrkesförb. linjer
 - C 2-åriga studieförb. linjer och 2-åriga yrkesförb. linjer
 - D Nationella program och spec. kurser kortare än 1 år
 - E Nationella program och individuella pgm
6. **Hur många var de män som sökte tredje gymnasieåret i första hand men inte blev intagna den 1 juli 1994?**
- A 841
 - B 1 153
 - C 1 994
 - D 3 399
 - E 5 393

SVENSK SKOG I FYRA LANDSDELAR

Skogsmarksareal (ha), virkesförråd (m³ skog) samt skogens tillväxt (m³ skog/år) per invånare i olika delar av Sverige.

Privata respektive övriga ägares andel av skogsmarksareal, virkesförråd och skogens tillväxt i olika delar av Sverige. Procent.

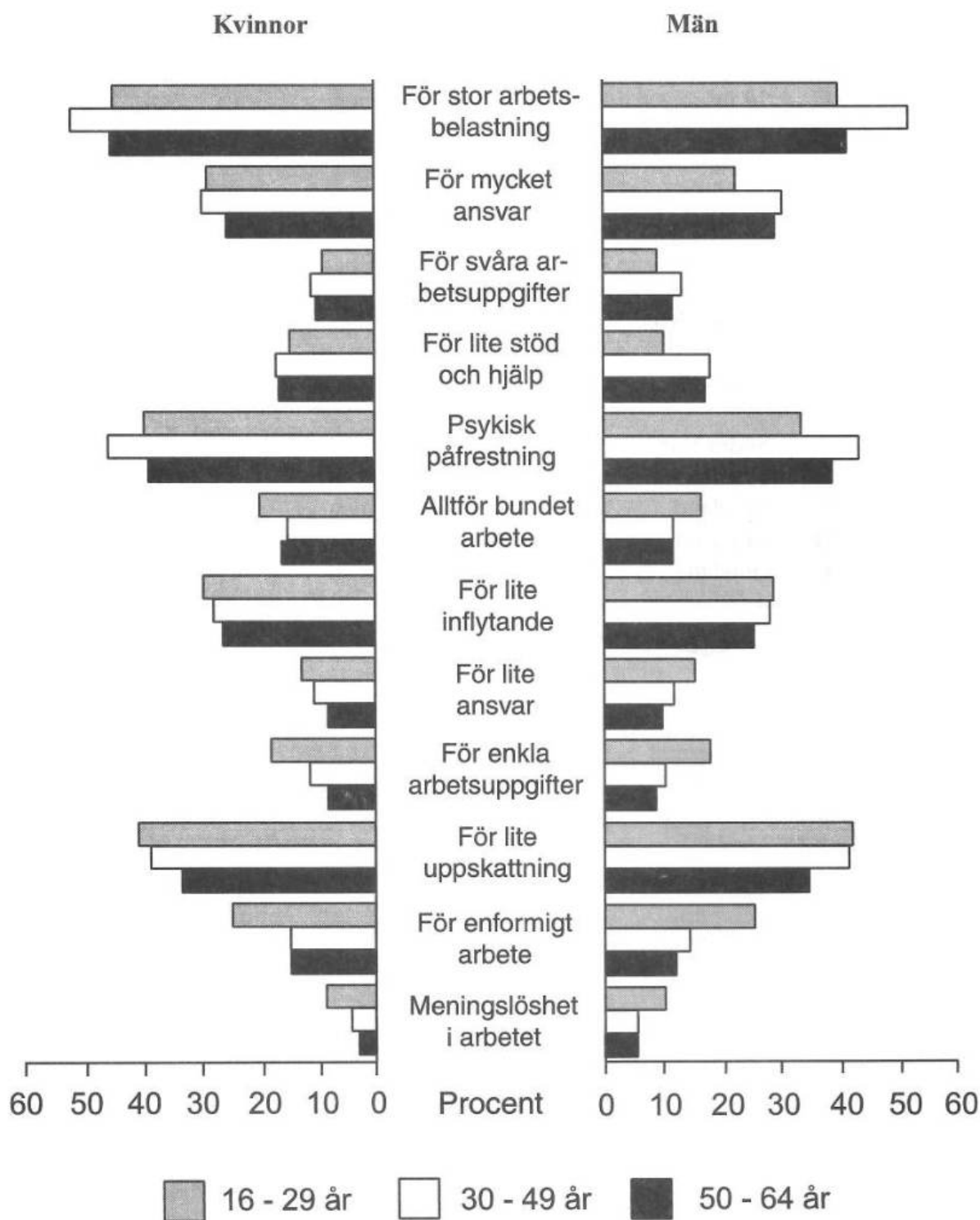
7. Hur stor är den privatägda skogens tillväxt i norra Norrland per invånare och år?

- A 7 m³
- B 12 m³
- C 14 m³
- D 17 m³
- E 20 m³

8. I vilken landsdel är skogstillväxten störst totalt sett och hur många m³ omfattar den?

	<u>Landsdel</u>	<u>Tillväxt</u>
A	Södra Norrland	210 miljoner m ³ /år
B	Svealand	23 miljoner m ³ /år
C	Svealand	230 miljoner m ³ /år
D	Götaland	29 miljoner m ³ /år
E	Götaland	290 miljoner m ³ /år

UPPLEVELSER AV ARBETE

Andel bland kvinnor och män i tre åldersgrupper som angett olika upplevelser av arbete/arbetsmiljö. Procent.

9. Vilken upplevelse av arbete/arbetsmiljö angav såväl var tredje kvinna som var tredje man i åldersgruppen 50–64 år?
- A För stor arbetsbelastning
 - B För mycket ansvar
 - C Psykisk påfrestning
 - D För lite inflytande
 - E För lite uppskattning
10. Utgå från upplevelsen "För svåra arbetsuppgifter" bland män i åldersgruppen 16–29 år. Vilken av följande upplevelser var tre gånger så vanlig bland männen i denna åldersgrupp?
- A För mycket ansvar
 - B Psykisk påfrestning
 - C För enkla arbetsuppgifter
 - D För lite uppskattning
 - E För enformigt arbete

EUROPAS SVAVELBUDGET 1986

Svavelnedfall i Europa 1986 uppdelat efter utsläppsländer och fördelat på mottagarländer, samt mottagarländernas egna totala utsläpp. Tusental ton.

Mottagarland	Tjeckoslovakien	Danmark	Finland	Östtyskland	Västtyskland	Norge	Polen	Sverige	Sovjetunionen	Storbritannien	Övriga länder i Europa	Obeskrämt	Totalt nedfall	Egna utsläpp																										
	410	0	0	70	20	0	90	0	3	5	90	30	720	1600																										
Danmark	3	30	0	8	8	0	3	0	1	8	10	9	80	160																										
Finland	6	1	60	10	4	0	10	5	60	5	4	70	235	190																										
Östtyskland	90	3	0	550	60	0	30	0	2	15	25	25	800	2000																										
Västtyskland	70	3	0	110	360	0	30	0	0	2	185	70	830	1200																										
Norge	5	4	1	10	10	15	7	3	9	20	6	100	190	50																										
Polen	150	4	0	190	40	0	720	1	20	15	80	50	1270	2100																										
Sverige	20	10	7	40	20	4	30	40	20	20	20	100	330	140																										
Sovjetunionen	110	8	30	120	40	1	260	8	2200	30	120	410	3340	5500																										
Storbritannien	6	1	0	10	10	0	5	0	1	490	40	70	630	1800																										
Tjeckoslovakien															Danmark		Finland		Östtyskland		Västtyskland		Norge		Polen		Sverige		Sovjetunionen		Storbritannien		Övriga länder i Europa		Obeskrämt		Totalt nedfall		Egna utsläpp	

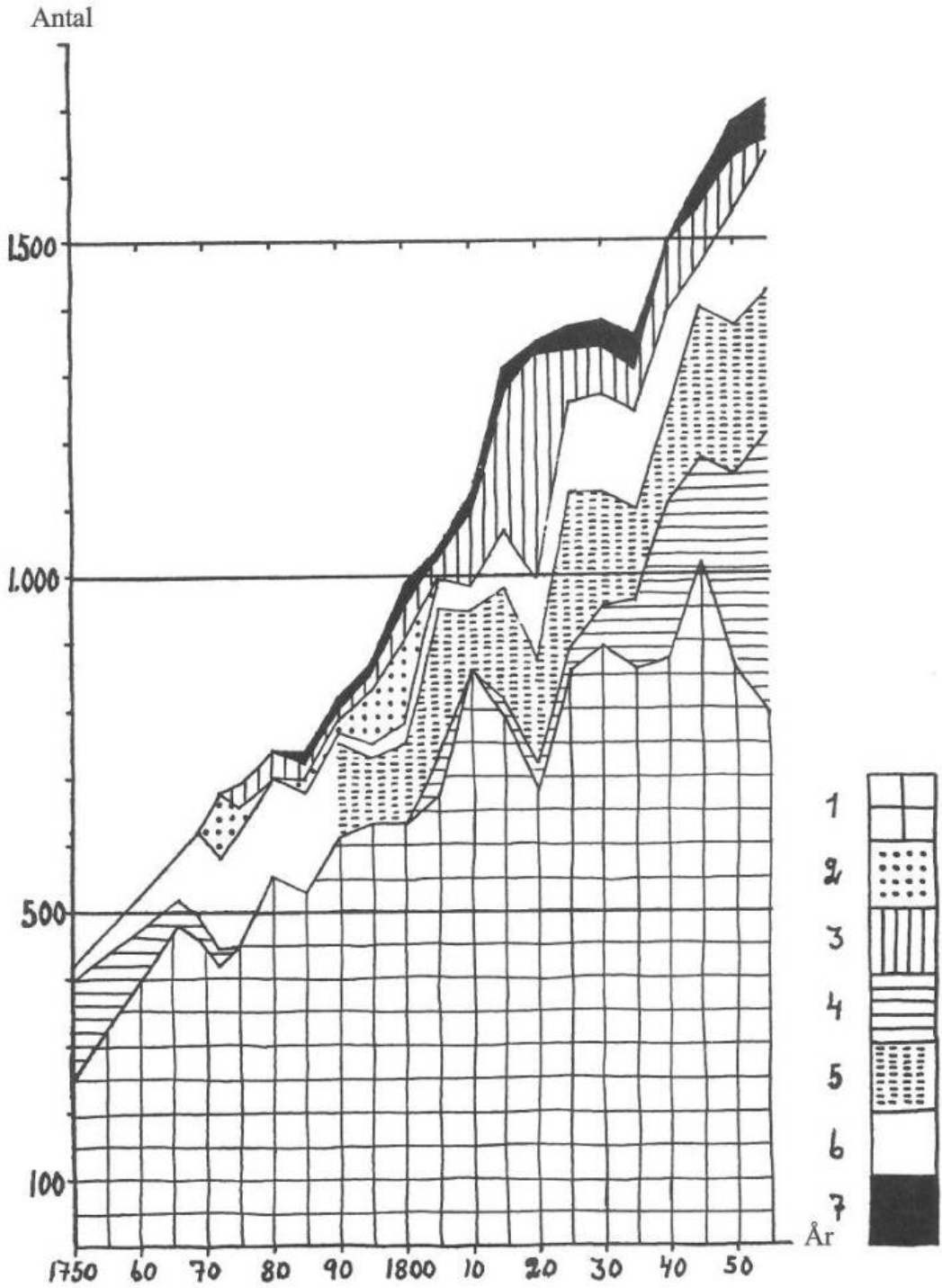
11. Vilket land fick totalt sett ta emot minst nedfall i förhållande till sina egna utsläpp?

- A Tjeckoslovakien
- B Danmark
- C Västtyskland
- D Norge
- E Storbritannien

12. Hur många ton svavel sammanlagt fick Sverige ta emot i form av nedfall från de tre länder som hade de största egna utsläppen?

- A 9 000
- B 53 000
- C 70 000
- D 90 000
- E 110 000

STYRSÖ FÖRSAMLING ÅR 1750 – 1855

Befolkningsutveckling och yrkesfördelning i Styrso församling år 1750 – 1855. Antal.

Yrkesgrupper

1. Bönder med fiske med mera som binäring
2. Strandsittare, skärbönder och fiskare
3. Inhyses- och backstugufolk
4. Sjömän
5. Lotsar
6. Statliga och ecklesiastika tjänstemän samt hantverkare
7. Fattiga

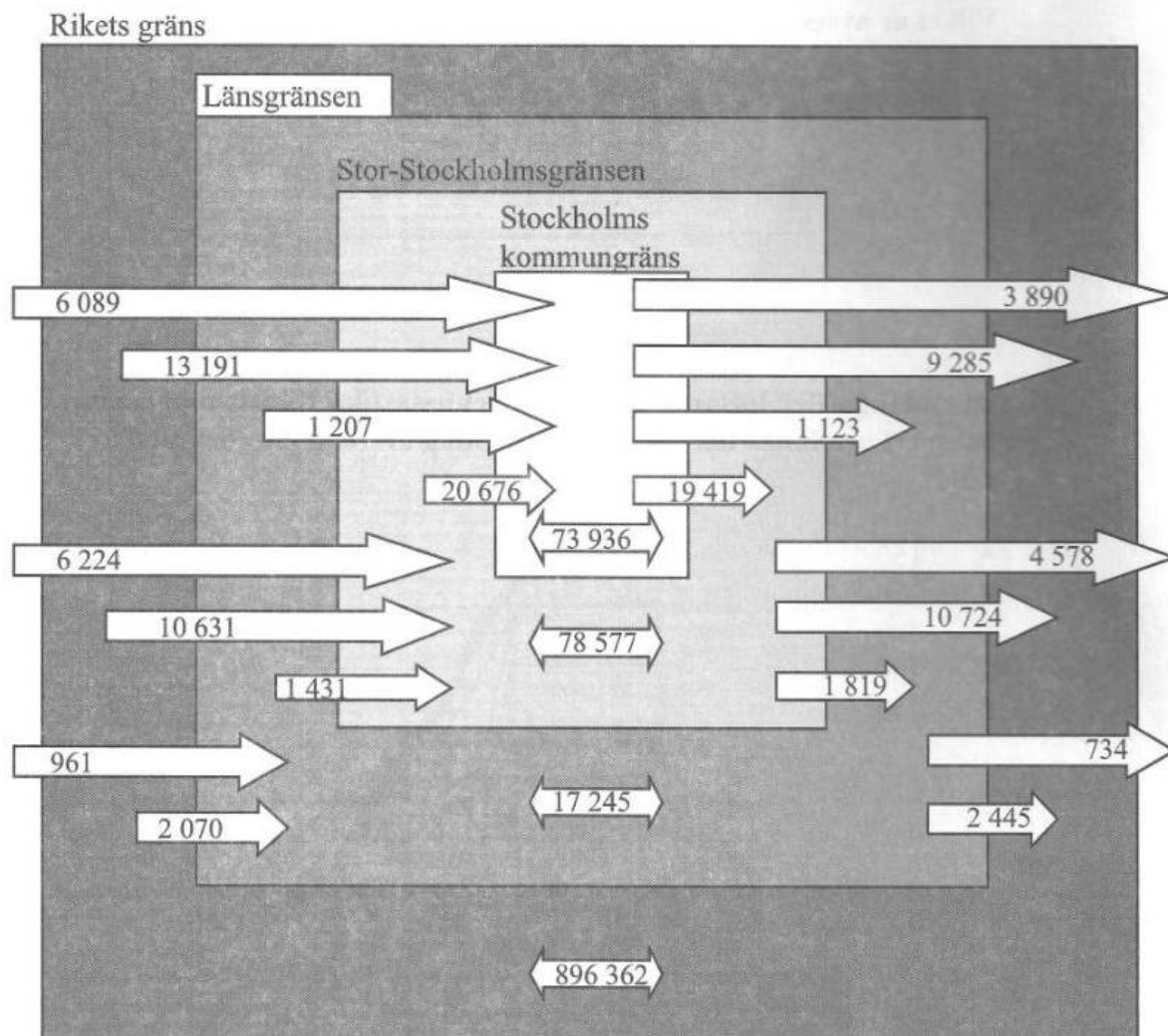
13. Ett av nedanstående år var befolkningen i Styrös församling mer än tre gånger så stor som år 1750, och lotsarna var den näst största yrkesgruppen. Vilket år avses?

A 1805
B 1815
C 1825
D 1850
E 1855

14. Hur många fler lotsar, statliga och ecklesiastika tjänstemän samt hantverkare fanns det i Styrös församling år 1850 jämfört med år 1800?

A 150
B 250
C 300
D 400
E 750

STOCKHOLMS LÄN: FLYTTNINGAR 1993

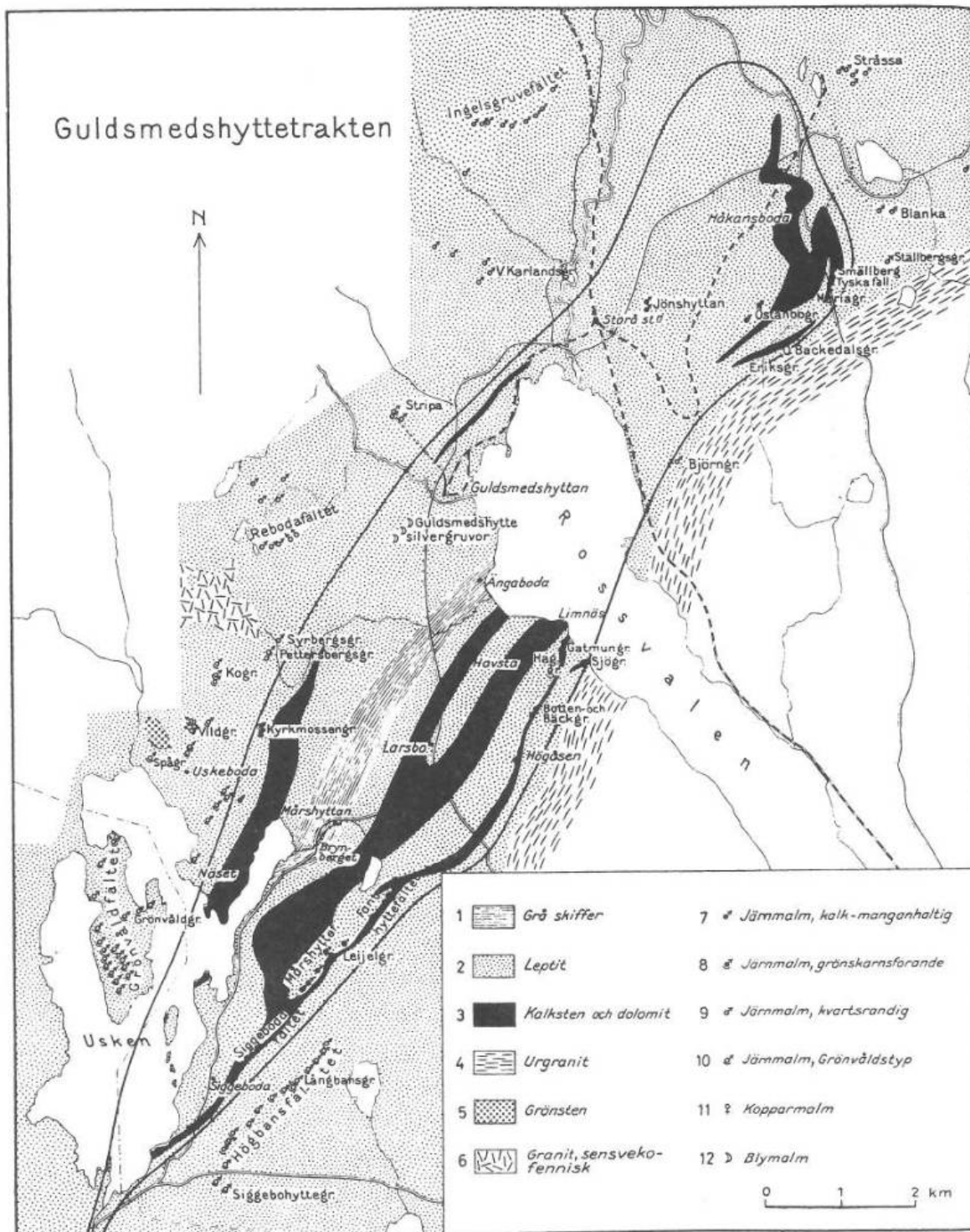
Flyttningar till, från och inom olika delar av Stockholms län 1993. Siffrorna anger hur många personer som under året flyttat på det sätt som respektive pil visar. (De dubbelriktade pilarna avser flyttningar inom de i diagrammet angivna områdena.)

41 163	Stockholms kommun	33 717
38 773	Hela Stor-Stockholm	31 419
39 166	Hela Stockholms län	31 656

Totalt antal in- respektive utflyttade för Stockholms kommun, hela Stor-Stockholm samt hela Stockholms län 1993.

15. Hur stor andel av dem som flyttade in till Stockholms kommun kom från utlandet?
- A 1/9
 - B 1/7
 - C 1/5
 - D 1/3
 - E 1/2
16. Hur påverkade flyttningarna under 1993 folkmängden i hela Stockholms län?
- A Den ökade med 7 510 personer
 - B Den ökade med 17 245 personer
 - C Den ökade med 39 166 personer
 - D Den minskade med 17 245 personer
 - E Den minskade med 31 656 personer

BERGGRUND OCH MALMFYNDIGHETER KRING GULDSMEDSHYTAN

17. Hur långt är det fågelvägen mellan den sydligaste och den nordligaste punkt på kartan där kalksten och dolomit förekommer?
- A 11 km
 - B 13 km
 - C 16 km
 - D 19 km
 - E 24 km
18. Hur stor areal sammanlagt omfattar de på kartan markerade förekomsterna av urgranit?
- A 2 km²
 - B 6 km²
 - C 12 km²
 - D 15 km²
 - E 20 km²

HYRESHÖJNINGAR OCH NYA HYROR

Beräknad procentuell hyreshöjning och ny genomsnittlig kvadratmeterhyra per år inom olika bostadsföretag i 14 län*. Som exempel anges dessutom ny månadshyra för en genomsnittlig trerumslägenhet.

Län, företag	Höjning (%)	Kvm-hyra (kr/år)	Månads- hyra 3:a (kr)	Län, företag	Höjning (%)	Kvm-hyra (kr/år)	Månads- hyra 3:a (kr)
Skaraborgs län				Kronobergs län			
Bostäder Lidköping	3,70	652	4 075	Vidingehem, Växjö	3,03	706	4 414
Mariehus, Mariestad	1,84	630	3 935	Hjorthagen, Alvesta	3,08	697	4 354
Skövdebostäder	1,83	615	3 847	Hyresbostäder, Växjö	2,70	686	4 285
Älvsborgs län				Kommunhus Tingsryd	3,24	630	3 937
Eidar, Trollhättan	3,35	769	4 807	Allbohus fast ab	4,00	627	3 920
Alingsåshem	2,39	627	3 916	Ljungbybostäder	3,01	625	3 907
Marks bostads ab	0,57	621	3 883	Växjöhem	3,01	625	3 907
Stubo Ulricehamn	1,55	578	3 611	Älmhultsbostäder	2,57	611	3 816
Melleruds bostäder	2,80	560	3 497	Jönköpings län			
Tranembostäder	2,11	533	3 330	Gislavedshus	2,69	720	4 502
Göteborgs och Bohus län				Finnvedsbost., Värnamo	2,73	698	4 361
Förorternas bostads ab	2,96	803	5 020	Eksjöbostäder	2,85	685	4 281
Stenungsundshem	0,68	788	4 927	Norra Hammars kom bost	3,26	632	3 951
Familjebostäder, Gbg	3,20	781	4 878	Vätterhem, Jönköping	2,59	630	3 935
Sotenåsbostäder	3,03	766	4 788	Tranås bostäder	2,45	628	3 925
Poseidon, Gbg	1,75	763	4 769	Vaggeryd Skillingar	1,50	600	3 751
Bostadsbolaget, Gbg	2,39	761	4 756	Östergötlands län			
Kungälvbostäder	2,54	712	4 448	Stångåstaden Linköping	3,80	675	4 216
Strömstadsbyggen	3,40	660	4 126	Platen Motala	3,28	629	3 931
Uddevallahem	3,52	625	3 904	Vallonbygden	2,80	611	3 820
Hallands län				Kindahus	2,27	585	3 658
Varbergs bostads ab	3,20	626	3 914	Södermanlands län			
Halmstads fastighets ab	2,50	571	3 571	Trosabygdens bost	1,50	665	4 155
Malmöhus län				Hyresbost. Eskilstuna	3,29	660	4 125
Lunds kom. fastighetsb.	3,33	685	4 281	Kustbostäder Oxelösund	2,50	640	4 000
Svalövsbostäder	0,00	682	4 265	Flens bostad ab	3,06	622	3 888
Staffanstorps hus	0,00	682	4 265	Vingåkershem	2,80	617	3 858
Landskronahem	4,08	661	4 134	Eskilstuna bostads ab	0,26	617	3 854
Höganåshem	3,00	647	4 045	Torshälla fastighets ab	1,33	606	3 785
Svedalahem	1,75	639	3 994	Stockholms län			
Kristianstads län				Täbyhus	5,49	880	5 499
Munkaljungbybyggen	3,10	698	4 363	Stadsholmen	4,05	866	5 415
Osbybostäder	3,20	645	4 030	Tyresöbostäder	2,50	833	5 208
Treklövern, Klippan	1,96	625	3 906	Förvaltaren, Sundbyberg	3,10	790	4 935
Bostads ab Klockaren	3,35	555	3 471	Familjebostäder	3,60	743	4 643
Blekinge län				Värmdöbostäder	2,60	720	4 500
Olofströmshus	2,85	706	4 413	Svenska Bostäder	3,40	719	4 496
Karlshamnshus	2,85	655	4 095	Stockholmshem	3,65	710	4 438
Sölvesborgshem	2,31	645	4 033	Nynäshamnshus	0,00	707	4 419
Ronnebyhus	3,04	619	3 868	Sollentunahem	1,91	706	4 411
Kalmar län				Botkyrkabyggen	3,20	690	4 311
Byggebo, Oskarshamn	2,95	733	4 581	Telgebostäder	3,25	681	4 258
Västerviks bostads ab	2,90	630	3 937	Uppsala län			
Emmaboda	3,01	599	3 742	Roslagsbostäder	0,00	798	4 985
Hultsfreds bostäder	0,37	547	3 418	Östhammarshem	2,68	763	4 769
Nybro bostads ab	2,86	539	3 369	Uppsalahem	1,74	760	4 747
				Älvkarlebyhus	3,10	690	4 311
				Enköpings hyresbost.	3,33	688	4 298
				Hela riket	2,58	672	4 200

* Länsindelningen är den som gällde när originalmaterialet gavs ut.

19. Inom vilket län är skillnaden i ny genomsnittlig kvadratmeterhyra mellan det dyraste och det billigaste bostadsföretaget störst respektive minst i kronor räknat?
- A Älvsborgs län respektive Skaraborgs län
 - B Göteborgs och Bohus län respektive Skaraborgs län
 - C Kalmar län respektive Malmöhus län
 - D Stockholms län respektive Malmöhus län
 - E Stockholms län respektive Hallands län
20. Föreställ dig att du bor i en lägenhet på 85 kvadratmeter som ägs av Familjebostäder i Göteborg och har företagets nya genomsnittliga kvadratmeterhyra. Vad är den nya månadshyran för din lägenhet?
- A 4 878 kronor
 - B 5 119 kronor
 - C 5 361 kronor
 - D 5 532 kronor
 - E 6 438 kronor

PROVET ÄR SLUT. OM DU HAR TID ÖVER, GÅ TILLBAKA OCH KONTROLLERA DINA SVAR.

Högskoleprovet[©]

Svarshäfte nr.

BLOCK 2

DELPROV 3

NOG d

Anvisningar

Provet innehåller 22 uppgifter

Varje uppgift innehåller en fråga markerad med fet stil. Uppgiften kan även innehålla viss information. Därefter följer två påståenden, (1) och (2), som också innehåller information. Din uppgift är att avgöra hur mycket information, utöver den som anges i inledningen, som behövs för att besvara frågan. Prova de olika svarsförslagen noggrant innan du besvarar frågan.

A i (1) men ej i (2) =	Den information som ges i (1) är tillräcklig. Enbart information i (2) räcker inte till.
B i (2) men ej i (1) =	Den information som ges i (2) är tillräcklig. Enbart information i (1) räcker inte till.
C i (1) tillsammans med (2) =	För att få tillräcklig information måste man använda både påstående (1) och (2). Enbart (1) eller enbart (2) ger ej tillräcklig information.
D i (1) och (2) var för sig =	Antingen (1) eller (2) kan användas, eftersom båda var för sig innehåller tillräckligt mycket information.
E ej genom de båda påståendena =	Inte ens genom att nyttja både (1) och (2) kan man få tillräcklig information.

Övningsexempel

ED är mittpunktsnormal till AC, dvs. är vinkelrät mot AC och delar denna sträcka i två lika stora delar.
Hur stor är vinkeln ABC?

(1) Vinkeln CAB är 52° (2) Vinkeln AED är 38°

Tillräcklig information för lösningen erhålls

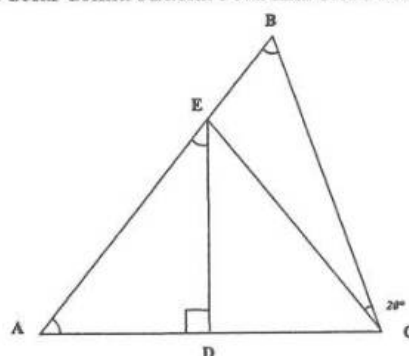
A i (1) men ej i (2)

B i (2) men ej i (1)

C i (1) tillsammans med (2)

D i (1) och (2) var för sig

E ej genom de båda påståendena

Eftersom vinkelsumman i en triangel är 180° räcker informationen i påstående (1) för att besvara frågan. Informationen i påstående (2) är också tillräcklig. Eftersom båda påståendena var för sig innehåller tillräcklig information är svarsförslag **D** rätt.

Alla svar ska föras in i svarshäftet. Det ska ske **inom** provtiden.

MARKERA TYDLIGT!

Om du inte kan lösa en uppgift, försök då att bedöma vilket svarsförslag som verkar mest rimligt.

Du får inget poängavdrag om du svarar fel.

På nästa sida börjar provet som innehåller **22 uppgifter**.

PROVTID: 50 minuter

BÖRJA INTE MED PROVET FÖRRÄN PROVLEDAREN SÄGER TILL!

1. År 1988 var den totala mjölkproduktionen i Sverige 3 446 000 ton. **Hur stor var mjölkkonsumtionen samma år?**
- (1) Av den totala mjölkproduktionen gick år 1988 i genomsnitt 4,1 hg per kilogram till mjölkkonsumtion.
- (2) 59 procent av den totala mjölkproduktionen gick år 1988 till annat än mjölkkonsumtion.

Tillräcklig information för lösningen erhålls

- A i (1) men ej i (2)
 B i (2) men ej i (1)
 C i (1) tillsammans med (2)
 D i (1) och (2) var för sig
 E ej genom de båda påståendena

2. Ett antal lådor med samma volym och med basarean 100 cm^2 finns på ett bord. Lådorna har formen av rätblock och en av dem har fyllts till $\frac{2}{3}$. **Vilken volym har var och en av dessa lådor?**
- (1) Fyra helt fyllda lådor rymmer tillsammans lika mycket som sju lådor vardera fyllda till en höjd av 5 cm.
- (2) En helt fylld låda innehåller 50 procent mer än en låda fylld till $\frac{2}{3}$.

Tillräcklig information för lösningen erhålls

- A i (1) men ej i (2)
 B i (2) men ej i (1)
 C i (1) tillsammans med (2)
 D i (1) och (2) var för sig
 E ej genom de båda påståendena

3. a , b , c och d är fyra tal. Vilket tal är störst?

(1) $c > a$; $d < b$

(2) $a > d$; $d < c$

Tillräcklig information för lösningen erhålls

- A i (1) men ej i (2)
- B i (2) men ej i (1)
- C i (1) tillsammans med (2)
- D i (1) och (2) var för sig
- E ej genom de båda påståendena

4. Insläppet från kön till en restaurang följer principen att för varje person som lämnar restaurangen släpps en person från kön in. **Hur många personer fanns det i kön klockan 22.00?**

- (1) Om 18 personer lämnar restaurangen efter klockan 22.00 samtidigt som ytterligare 3 personer ställer sig i kön, så utgör antalet personer i den nya kön $3/4$ av det antal som fanns i kön klockan 22.00.
- (2) Om kön utökas med 20 personer efter klockan 22.00 och man därefter släpper in $1/8$ av antalet personer i den utökade kön, så finns det 10 personer fler i kön än vad det gjorde klockan 22.00.

Tillräcklig information för lösningen erhålls

- A i (1) men ej i (2)
- B i (2) men ej i (1)
- C i (1) tillsammans med (2)
- D i (1) och (2) var för sig
- E ej genom de båda påståendena

5. Ett delvis fyllt kärl med avtappningskran innehåller 2 liter vatten. Samtidigt som nytt vatten fylls på öppnas avtappningskranen varvid vatten rinner ut. **Kommer kärlet att bli helt fyllt med vatten?**
- (1) Genom avtappningskranen rinner det ut 1 liter vatten varje minut.
- (2) Man fyller på $1/3$ av kärlets volym var 45:e sekund.

Tillräcklig information för lösningen erhålls

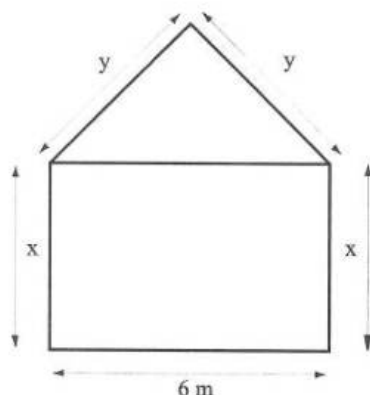
- A i (1) men ej i (2)
 B i (2) men ej i (1)
 C i (1) tillsammans med (2)
 D i (1) och (2) var för sig
 E ej genom de båda påståendena

6. Det tar 1 minut och 5 sekunder för ett tåg som håller jämn hastighet att passera en tunnel. **Hur långt är tåget?**
- (1) Tunneln är lika lång som tåget.
- (2) Tågets hastighet är 15 m/s.

Tillräcklig information för lösningen erhålls

- A i (1) men ej i (2)
 B i (2) men ej i (1)
 C i (1) tillsammans med (2)
 D i (1) och (2) var för sig
 E ej genom de båda påståendena

7. Nedanstående figur visar en husgavel vars bredd är 6 meter. Väggarna är x meter höga och taket, från tacknock till takfot, är y meter. **Hur mycket färg går det åt för att måla gaveln när 1 liter färg räcker till 4 m^2 ?**

Figuren syftar endast till att illustrera problemet. Mätning i figuren utgör ej information för lösningen.

- (1) Huset är 8 meter högt och sträckan x motsvarar hälften av husets höjd.
 (2) Sträckan y är 5 meter, vilket är 1 meter längre än sträckan x .

Tillräcklig information för lösningen erhålls

- A i (1) men ej i (2)
 B i (2) men ej i (1)
 C i (1) tillsammans med (2)
 D i (1) och (2) var för sig
 E ej genom de båda påståendena

8. I en utbildning, som omfattade kurserna A och B, deltog 300 studenter. **Hur många studenter var godkända på båda kurserna?**

- (1) På kurs A var 250 studenter godkända.
 (2) På kurs B var 215 studenter godkända.

Tillräcklig information för lösningen erhålls

- A i (1) men ej i (2)
 B i (2) men ej i (1)
 C i (1) tillsammans med (2)
 D i (1) och (2) var för sig
 E ej genom de båda påståendena

9. Fyra mellanstadieelevers sammanlagda längd är 6,3 meter. **Hur lång är varje elev?**

- (1) Medelvärdet av den näst längsta och den kortaste elevens längder är lika med den näst kortaste elevens längd.
- (2) Den längsta eleven är 10 centimeter längre än den näst kortaste eleven.

Tillräcklig information för lösningen erhålls

- A i (1) men ej i (2)
- B i (2) men ej i (1)
- C i (1) tillsammans med (2)
- D i (1) och (2) var för sig
- E ej genom de båda påståendena

10. På ett köksbord står två olika stora glas. Det ena är till hälften fyllt med vatten medan det andra är tomt. Man håller över vattnet från det halvfulla till det tomma glaset. **Hur stor del av detta glas blir då fyllt?**

- (1) Det tomma glasets volym är $\frac{2}{5}$ liter, vilket är 60 procent mer än det halvfulla glasets volym.
- (2) Förhållandet mellan det halvfulla glasets volym och det tomma glasets volym är 5:8.

Tillräcklig information för lösningen erhålls

- A i (1) men ej i (2)
- B i (2) men ej i (1)
- C i (1) tillsammans med (2)
- D i (1) och (2) var för sig
- E ej genom de båda påståendena

11. Statistiska centralbyrån (SCB) beräknar flera olika index av vilka konsumentprisindex (KPI) är ett. Aktuellt basår för KPI är 1980. Tidigare var 1949 basår. **Hur många procent ökade KPI från år 1979 till år 1990?**

- (1) År 1979 var KPI 502 (basår 1949) och år 1990 var KPI 208 (basår 1980).
 (2) År 1980 var KPI 571 (basår 1949) vilket motsvarar KPI 100 med 1980 som basår.

Tillräcklig information för lösningen erhålls

- A i (1) men ej i (2)
 B i (2) men ej i (1)
 C i (1) tillsammans med (2)
 D i (1) och (2) var för sig
 E ej genom de båda påståendena

12. Effekten hos ett vindkraftverk är inte direkt proportionell mot vindhastigheten. **Vid vilken vindhastighet ger vindkraftverket effekten 100 kW?**

- (1) Vid 10 m/s ger vindkraftverket 50 kW.
 (2) Effekten hos vindkraftverket är proportionell mot vindhastigheten upphöjd till 3.

Tillräcklig information för lösningen erhålls

- A i (1) men ej i (2)
 B i (2) men ej i (1)
 C i (1) tillsammans med (2)
 D i (1) och (2) var för sig
 E ej genom de båda påståendena

13. Enligt nationalräkenskaperna uppgick värdet av den totala svenska varuexporten till 144 miljarder kr år 1981. **Hur stort var värdet av varuexporten till vår viktigaste handelspartner Västtyskland år 1981?**

- (1) År 1981 utgjorde värdet av varuexporten till Västtyskland 15 procent av värdet av varuexporten till Europa.
- (2) År 1981 utgjorde värdet av varuexporten till Europa 72,4 procent av värdet av den totala svenska varuexporten.

Tillräcklig information för lösningen erhålls

- A i (1) men ej i (2)
- B i (2) men ej i (1)
- C i (1) tillsammans med (2)
- D i (1) och (2) var för sig
- E ej genom de båda påståendena

14. I arbetslokaler får koncentrationen av ammoniak i luften inte överstiga 25 ppm (miljondelar). I en arbetslokal har man av misstag släppt ut 5 g ammoniak i luften. **Vilken är arbetslokalens minsta tillåtna volym för att koncentrationen av ammoniak ska understiga 25 ppm?**

- (1) 5 g ammoniak får volymen 7 liter i gasform när den släpps ut i arbetslokalen.
- (2) Arbetslokalen är 10 m lång och 7 m bred.

Tillräcklig information för lösningen erhålls

- A i (1) men ej i (2)
- B i (2) men ej i (1)
- C i (1) tillsammans med (2)
- D i (1) och (2) var för sig
- E ej genom de båda påståendena

15. Två trianglar är likformiga. **Hur stor är den mindre triangelns omkrets?**

- (1) Basvinklarna i den mindre triangeln är 60° respektive 30° .
- (2) Den större triangelns sidor är 21, 28 respektive 35 cm.

Tillräcklig information för lösningen erhålls

- A i (1) men ej i (2)
- B i (2) men ej i (1)
- C i (1) tillsammans med (2)
- D i (1) och (2) var för sig
- E ej genom de båda påståendena

16. Tre fordon kör på en väg där de kommer att passera en bro som klarar 10 ton. Fordonen A, B och C befinner sig 1,0 km, 1,2 km respektive 1,4 km från bron. **Hur många av fordonen kommer att befinna sig på bron samtidigt?**

- (1) Varje fordon väger 4 ton.
- (2) C kör 10 km/h fortare än B som i sin tur kör 10 km/h fortare än A.

Tillräcklig information för lösningen erhålls

- A i (1) men ej i (2)
- B i (2) men ej i (1)
- C i (1) tillsammans med (2)
- D i (1) och (2) var för sig
- E ej genom de båda påståendena

17. På en fabrik förkortades arbetstiden för samtliga arbetare från åtta till sex timmar per arbetsdag. **Hur många arbetare måste nyanställas för att det totala antalet arbetstimmar ska förbli oförändrat?**

- (1) Arbetstiden förkortades med 25 procent.
 (2) Antalet arbetare var 600 före arbetstidsförkortningen.

Tillräcklig information för lösningen erhålls

- A i (1) men ej i (2)
 B i (2) men ej i (1)
 C i (1) tillsammans med (2)
 D i (1) och (2) var för sig
 E ej genom de båda påståendena

18. Lagen A och B spelade fotboll mot varandra under två halvlek. **Vilket lag vann matchen?**

- (1) A gjorde dubbelt så många mål under den andra halvleken som B gjorde under den första.
 (2) A gjorde ett mål mindre under den första halvleken än under den andra. B gjorde två mål mer under den andra halvleken än under den första.

Tillräcklig information för lösningen erhålls

- A i (1) men ej i (2)
 B i (2) men ej i (1)
 C i (1) tillsammans med (2)
 D i (1) och (2) var för sig
 E ej genom de båda påståendena

19. Till en teaterföreställning hade man sålt biljetter för 65 550 kr. Dessutom hade man delat ut ett antal fribiljetter. Samtliga personer med biljett såg föreställningen. **Hur många hade fribiljett till föreställningen?**

- (1) Beläggningen i salongen var 92,0 procent, och en tjugondel av besökarna hade fribiljett.
 (2) Varje biljett kostade 150 kr. Var tjugonde besökare hade fribiljett.

Tillräcklig information för lösningen erhålls

- A i (1) men ej i (2)
 B i (2) men ej i (1)
 C i (1) tillsammans med (2)
 D i (1) och (2) var för sig
 E ej genom de båda påståendena

20. För att en straffspark i fotboll ska resultera i mål krävs två saker. För det första måste skytten träffa målet, för det andra får målvakten inte rädda skottet. **Vad är sannolikheten att skytten gör mål?**

- (1) Sannolikheten för att skytten träffar målet är 0,8.
 (2) Sannolikheten för att skytten träffar målet och att målvakten räddar skottet från att gå i mål är 0,24.

Tillräcklig information för lösningen erhålls

- A i (1) men ej i (2)
 B i (2) men ej i (1)
 C i (1) tillsammans med (2)
 D i (1) och (2) var för sig
 E ej genom de båda påståendena

21. Ett primtal, x , är ett heltal som inte är jämnt delbart med andra heltal än sig självt och 1. Vilket är primtalet?

(1) x är ett udda tal.

(2) $11 < x < 17$.

Tillräcklig information för lösningen erhålls

- A i (1) men ej i (2)
- B i (2) men ej i (1)
- C i (1) tillsammans med (2)
- D i (1) och (2) var för sig
- E ej genom de båda påståendena

22. I ett län finns det 42 skolor, 394 klasser och fler än 1 000 elever. Vilket är det minsta antal elever som länet kan ha?

(1) Antalet elever i länet kan fördelas så att det går lika många elever i varje skola.

(2) Antalet elever i länet kan fördelas så att det går lika många elever i varje klass.

Tillräcklig information för lösningen erhålls

- A i (1) men ej i (2)
- B i (2) men ej i (1)
- C i (1) tillsammans med (2)
- D i (1) och (2) var för sig
- E ej genom de båda påståendena

Högskoleprovet[©]

Svarshäfte nr.

BLOCK 1

DELPROV 1

ELF e

Anvisningar

Provet innehåller 20 uppgifter

Detta prov innehåller ett antal engelskspråkiga texter av olika längd.

Till varje text hör en eller flera uppgifter, var och en med fyra svarsförslag. Endast ett är rätt, nämligen det som passar **bäst** i det givna sammanhanget.

Observera att du ska lösa uppgifterna med ledning av den information som ges i respektive text.

Alla svar ska föras in i svarshäftet. Det ska ske **inom** provtiden.

MARKERA TYDLIGT!

Om du inte kan lösa en uppgift, försök då att bedöma vilket svarsförslag som verkar mest rimligt. Du får inget poängavdrag om du svarar fel.

På nästa sida börjar provet som innehåller **20 uppgifter**.

PROVTID: 35 minuter

BÖRJA INTE MED PROVET FÖRRÄN PROVLEDAREN SÄGER TILL!

Tillstånd har inhämtats att publicera det upphovsrättsligt skyddade material som ingår i detta prov.

Osler's Web

The patient, a normally vigorous 36-year-old, shows up in her doctor's office looking ashen and frail. Her throat hurts, her head and muscles ache and for several months she has often felt too weak to stand up in the shower. She can't sleep for more than a few fitful hours at night, and her mind is a blur. Realizing that she has chronic fatigue syndrome (CFS), the doctor offers both good news and bad. "The good news is, it won't kill you," he says. "And the bad news is, it won't kill you."

In her new book, *Osler's Web*, journalist Hillary Johnson brings that grim joke very much to life. Through nearly 700 pages of quick-cut vignettes, the author (herself a sufferer) chronicles the emergence of this mysterious, nonfatal affliction over the past decade, while recounting the health establishment's alleged failure to take it seriously.

The book is a prodigious piece of reporting, intended as a sort of sequel to *And the Band Played On*, Randy Shilts's history of AIDS in America. But CFS isn't AIDS. And while the analogy lends drama to Johnson's account, it mars the book's credibility.

As the story opens, in 1984, doctors around the country are encountering patients with chronic, inexplicable flulike ailments. In the resort town of Incline Village, Nev., Drs. Paul Cheney and Dan Peterson see such an onslaught of cases that they call on the Centers for Disease Control (CDC) to investigate. The agency sends out a pair of investigators who quickly conclude that nothing is seriously amiss. But people keep falling ill. When tests show that some have developed brain lesions and immunologic problems, the Nevada doctors suspect an infectious agent is at work. By 1988, Cheney has joined Dr. David Bell, a pediatrician in upstate New York, and Elaine de Freitas, a virologist at Philadelphia's Wistar Institute, in a search for a new virus.

With sporadic funding from patient activists, de Freitas spends five years pursuing the possibility that CFS involves a previously unknown retrovirus (the class of virus that includes HIV).

She turns up tantalizing signs that it may, but when the CDC publishes a paper saying it has been unable to replicate her findings, her support evaporates. By early 1995, the saga has cost Cheney and Bell their marriages, and a regretful de Freitas fears her career as a scientist is finished. The book closes with the image of an infectious disease spreading unchecked as an arrogant medical establishment looks the other way.

Johnson insists CFS must be contagious because people so often fall ill in clusters. But when a patients' organization recently asked a group of experts to weigh that assertion, 12 out of 13 agreed it was premature. "The current body of scientific evidence argues against the possibility that CFS is caused by an infectious agent, known or unknown," wrote Dr. William Reeves, the CDC's current point man. Contagious diseases can usually be traced from one locale to another through individual contacts. That hasn't been true of CFS.

Johnson doesn't dwell on treatment in *Osler's Web* (named after a 19th-century physician who stressed the importance of listening to the patient), but soon after she finished her book, researchers reached what may be a turning point. In studying neurally mediated hypotension (NMH)—a condition in which inadequate upper-body blood pressure causes fainting spells—scientists at Johns Hopkins noticed that sufferers often experienced periods of CFS-like exhaustion. When the researchers strapped 23 CFS patients to "tilt tables" to see how prolonged vertical suspension would affect them, all but one got lightheaded or fainted. And when 19 of them tried drugs and high sodium diets to raise their blood pressure, nine reported "complete or near-complete resolution of all symptoms." Dr. Peter Rowe, who helped direct the study, says the Hopkins group has been overwhelmed by desperate patients. "When they get better," he says, "they're ready to write us into their wills."

Geoffrey Cowley and Mary Hager, Newsweek, April 29, 1996

1 What may have made Hillary Johnson write a book about CFS, according to the text?

- A She learned a lot about CFS through her work
- B She had difficulty getting support for her scientific findings
- C She had personal experience of the disease
- D She discovered similarities between CFS and AIDS

2 What are we told about Elaine de Freitas and her research?

- A Her results were disputed
- B Her research was supported by the CDC
- C Her data were too limited to be of any interest
- D Her life was ruined through lack of money

3 What is Hillary Johnson's own opinion about CFS?

- A It is a mental condition rather than a physical one
- B It is a combination of related diseases
- C It must be fought by unconventional methods
- D It spreads from one individual to another

4 What are the latest scientific findings about CFS, according to the text?

CFS may be caused by...

- A drug abuse or dieting
- B mental and physical exhaustion
- C low blood pressure
- D an unknown infectious agent

5 What does Dr. Peter Rowe's comment imply?

- A Doctors have started to take CFS patients seriously
- B CFS patients are extremely grateful for whatever help they can get
- C Many CFS patients fear they might die from the disease
- D The CFS problem is still far from being solved

On Screen It's Iran's Shout

If present form is a guide, the next artistic breakthrough in world cinema may come from Iran. From film's first years, one country has generally led the field: Russia after the first world war, France in the thirties, Italian neo-realism in the late forties, Japanese costume dramas soon after, France again with the "new wave" in the 1960s and so on. For the past ten years, it has been China's shout. Now it looks as if the clapperboard is about to pass to new hands.

In a lacklustre Cannes Film Festival this year, one of the few pictures to please everybody was *The White Balloon*, a first feature from an Iranian director called Jafar Panahi. At last year's London Film Festival another first film made an equally strong impression—*Zinat*, by Ebrahim Mokhtari, the story of a nurse at a small seaside health centre who resists calls for her to give up this "frivolous" occupation and concentrate on washing and cooking for her husband.

Sarah by a veteran film maker, Dariush Mehrjui, who was making outspoken works even under the Shah, goes even further than *Zinat*. It is a brilliant adaptation of Ibsen's *A Doll's House*, in which the wronged wife has the courage to walk out on her spineless husband. In an Islamic context this is a feminist bombshell every bit as challenging as Ibsen's play was to 19th-century theatregoers.

Contrary perhaps to expectations, Iranian films do not overtly preach. Islam is rarely mentioned; its values are simply taken for granted in the way the characters behave. Explicit sex and violence, of course, are taboo, though in *Time of Love*, Mohsen Makhmalbaf essays the first post-revolution Iranian film about adultery. Physical contact is eschewed and the errant wife does not even remove her head scarf, but just tackling the subject was brave (it was shot in Turkey as a precaution).

Mr Makhmalbaf enjoys a degree of freedom in Iran because he is a fundamentalist. Only he could have made *Marriage of the Blessed*, which is the most harrowing film to have come out of the eight-year Iran-Iraq war. In contrast to most

of the jingoistic pictures that were made at the time, Mr Makhmalbaf shows the real cost of war. Set largely in a mental hospital, it features shell shocked casualties "firing" their crutches as if they were rifles and screaming whenever a typewriter recalls the chatter of machine guns. The aims of the war are not questioned, but its horror is starkly revealed.

Another implicitly anti-war film is *Bashu, the Little Stranger* by Bahram Beizai. Do not be misled by the Disney-like title. Uncle Walt would never have sanctioned a film in which the young hero sees his mother burnt alive in an air-raid. Bashu flees from the front line and heads inland, where his dark complexion arouses suspicion. Is he a boy or a beast? Mr Beizai's film is a study in tolerance ultimately winning out over prejudice.

Underpinning all Iranian movies is a sense of justice and morality. They seem avant-garde because they endorse the notion of absolute values that has lost favour in the secular West. They do not labour the point but it is implicit in all of them.

Iranian cinema is no paradise. It would be idle to pretend that it is liberal in any western sense. The most poetic film maker, Amir Naderi, has been driven into exile and had to make his most recent film in New York. Even now his film about the war with Iraq, *The Search II*, remains unseen. But something is stirring in Tehran. Like Francis Ford Coppola, Abbas Kiarostami is playing an avuncular role in Iranian cinema, assisting younger talents. Most recently he wrote the script for Jafar Panahi's *The White Balloon*. This is a cinema that should repay close watching in the next few years.

The Economist, July 1, 1995

6 What do *Sarah* and *Zinat* have in common, according to the author?

- A They were both inspired by one of Ibsen's plays
- B They both praise the present political system
- C They are both very feminist by Iranian standards
- D They both attack the Shah regime

7 What are we told about *Time of Love*?

- A It presents a woman who cannot leave a husband she hates
- B It shows some daring love scenes between husband and wife
- C It deals with a woman who is badly treated by her husband
- D It is about a woman who is unfaithful to her husband

8 What is typical of modern Iranian films, according to the author?

- A They show a society that is gradually accepting a Western way of life
- B They are based on beliefs which are never questioned
- C They are marked by the chaos that followed the war with Iraq
- D They preach peace and religious tolerance in a world of violence

9 What is the writer's main impression of today's Iranian film makers?

- A They are likely to be stopped by intolerant people
- B They are producing some very promising films
- C They are beginning to look to America for inspiration
- D They still have a lot of basic things to learn

And here are some shorter texts:

A Fact of Life?

In a 1991 television programme, *Judge for Yourself*, which questioned the absence of women from the Bar, Mrs Justice Bracewell dismissed the idea of taking positive steps to promote women, as it would reduce the quality of judges, and asserted that it was irremediably difficult to combine a family with a career at the Bar. This was “a fact of life”. The idea that it was the institution—the Bar— which should change, was not considered.

10 What did Mrs Justice Bracewell say on television?

She said that ...

- A all inequalities between men and women should be fought against
- B she herself had had difficulties as a lawyer
- C she had recently seen some changes for the better
- D it is hard for women to be both mothers and lawyers

11 What is implied by the author of this text?

- A She shares Mrs Justice Bracewell's attitude
- B She prefers a wider perspective of the problem
- C She has a low opinion of Mrs Justice Bracewell's professionalism
- D She thinks the subject discussed in the programme is of little interest

Stroke Mortality

Since the 1970s, public health programs designed to reduce hypertension through drugs, diet and exercise have been in place, and some countries, such as the U.S., have benefited from the declining consumption of cigarettes and alcohol.

Black Americans die from stroke at more than twice the rate of white Americans, primarily because of higher blood pressure levels, apparently resulting, at least in part, from greater sensitivity to dietary salt. Blacks may also be at risk because of poor fetal and infant nutrition, which may contribute to high blood pressure in later life. In the northern U.S., blacks have a lower stroke mortality rate, probably because they are more affluent and hence less apt to suffer infant nutritional deprivation.

12 Why do fewer blacks in the north of the U.S. die from stroke?

- A They eat better food as children
- B They eat food with less salt
- C They are younger on average
- D They get more exercise and take less drugs

Billie Holiday

Of the many books that have appeared with Billie Holiday as their subject in the nearly 40 years since her death, arguably the most misunderstood—and inaccurate—is her own “autobiography”, *Lady Sings the Blues*, which first appeared in 1956. Pieced together by journalist William Dufty from informal conversations with Holiday and interviews clipped from magazines and news journals of the day, the book is a public relations masterpiece that Holiday herself chuckled over and claimed never to have read. (It was first published three years prior to her death.)

13 What are we told about the book *Lady Sings the Blues*?

- A Billie Holiday herself did not take it seriously
- B It deserves greater credit than it has been given so far
- C Billie Holiday thought it was unfair to her
- D It portrays the artist Billie Holiday, not the person

The Afterlife

American attitudes about the afterlife have changed radically. The old funeral liturgy was preoccupied with sin, death, and punishment. Part of the funeral service was the *Dies Irae*—a medieval hymn about the wrath of God on Judgment Day. Today, even the last rites have become the anointing of the sick; there is emphasis on the resurrection. Funerals used to be all in black; now the pall of the coffin and priestly vestments are white, an aesthetic shift which marks a cultural shift.

Americans are no longer content to be spoonfed some scriptural exegesis of paradise. Hardline Judeo-Christian orthodoxy has been infiltrated by many extraneous influences, including testimony from people who have had neardeath experiences (NDEs)—many of whom describe a vision that bears striking similarities to the promises of celestial bliss advocated by the church.

14 How do Americans view life after death nowadays, according to the text?

- A With fear
- B With hope
- C With indifference
- D With skepticism

A Famous Novelist

With his unkempt hair and a wispy beard, and his cut-off jeans and his Reeboks, John Appleton looks just the man he describes himself as—an affable, ageing ex-hippy. He claims to commune with spirits, and says he pays scant attention to such mundane matters as sales and royalties. Yet he needs little prompting to recite the earthly dimensions of his glory: in seven years, 6m books sold to 45 countries, in 22 languages. Writing, he reckons, has earned him \$5m.

15 What is suggested about the novelist?

- A He looks rather terrifying
- B He is surprised by the success of his books
- C He used to be a drug addict
- D He seems to like worldly success

In the following text there are gaps which indicate that something has been left out. Study the four alternatives that correspond to each gap and decide which one best fits the gap. Then mark your choice on the answer sheet.

Baby Birds

Like all growing children, baby birds need plenty of calcium to develop strong bones. But unlike human parents, adult birds cannot nip down to the supermarket for a pint of milk. As far as most ornithologists can tell, birds eat a pretty calcium-poor diet. Nevertheless their bones are strong and they lay eggs with calcium-rich shells. So where do they get their calcium? Two Dutch ornithologists think they have the answer: birds take diet supplements.

The pair investigated the diet of great tits, one of the world's most studied birds. Nothing in the normal breeding-season diet—a mix of caterpillars, spiders, bees, and beetles—is a good **16** source.

Millepedes and woodlice have about 100 times more calcium in them than other creepy-crawlies. A few of these a day and, in theory, young tits could grow quickly. But tits won't touch millepedes, since they are poisonous. As for woodlice, the calcium is bound up in the external skeleton, which is **17** indigestible. Any woodlouse calcium ingested by a tit is likely to pass straight through and end up splattered on the windscreen of a newly-washed car.

The calcium is not the normal diet, then, nor is it stored up inside. Instead, calcium-hungry tits are forced to take booster doses of the mineral in raw form. That **18** snail shells and tiny calcinaceous pebbles. Even mortar pecked from walls will do. The Dutch birdwatchers have seen tits gobbling all three. A little gritty, perhaps, but it does the trick.

As well as swallowing it themselves, female tits, like all diligent **19** everywhere, are often to be seen urging their chicks to swallow unappetising things that are frightfully good for them. Next time you urge an unwilling child to drink his milk, remind him to be very thankful it is not ground-up **20**

- 16** A energy
B vitamin
C supplement
D calcium

- 17** A never
B wholly
C gradually
D somewhere

- 18** A means
B stops
C helps
D attracts

- 19** A males
B millepedes
C parents
D children

- 20** A beetles
B shells
C ornithologists
D mice

The Economist, July 8, 1995

That is the end of the test. If you have time left, go back and check your answers.